

Europa regionaal

Arbeidsmarktprestaties in een comparatief perspectief

Eef Stevens
Steunpunt WSE

Sophie De Winne
Lessius Hogeschool
Steunpunt WSE

Luc Sels
Wim Herremans
Steunpunt WSE

8-2007

WSE Report

Steunpunt Werk en Sociale Economie
Parkstraat 45 bus 5303 – 3000 Leuven
T:32(0)16 32 32 39 F:32(0)16 32 32 40
steunpuntwse@econ.kuleuven.be
www.steunpuntwse.be

Stevens, Eef, De Winne, Sophie, Sels, Luc & Herremans, Wim

Europa regionaal. Arbeidsmarktprestaties in een comparatief perspectief.

Eef Stevens, Sophie De Winne, Luc Sels & Wim Herremans– Leuven: Katholieke Universiteit Leuven. Steunpunt Werk en Sociale Economie; Antwerpen: Lessius Hogeschool, 2007, 37p.

ISBN-97 890-8873-008-5

Copyright (2007)

Steunpunt Werk en Sociale Economie
Parkstraat 45 bus 5303 – B-3000 Leuven
T:32(0)16 32 32 39 - F:32(0)16 32 32 40
steunpuntwse@econ.kuleuven.be
www.steunpuntwse.be

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

No part of this report may be reproduced in any form, by mimeograph, film or any other means, without permission in writing from the publisher.

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	III
Inleiding.....	1
1. Een eerste indruk.....	1
2. Methodologie	3
3. Een statisch beeld van de Europese regio's	4
4. Een dynamisch beeld van de Europese regio's	16
5. Het Vlaams Gewest gepositioneerd	28
Bibliografie	33
Bijlage: lijst regio's op niveau NUTS-1	35

Inleiding

Al geruime tijd staat het werkgelegenheidsbeleid in alle Europese lidstaten in het teken van de Lissabonstrategie. In 2000 beslisten de Europese regeringsleiders dat Europa de meest dynamische kenniseconomie ter wereld moet worden. Om dit doel te bereiken, werd een aantal benchmarks vooropgesteld, zo ook voor de arbeidsmarkt. De bekendste doelstelling is de zogenaamde 70%-norm: tegen 2010 moeten zeven op de tien Europeanen een betaalde baan hebben. Bovendien moet 60% van de vrouwen aan de slag zijn en moeten de ouderen hun werkzaamheid opkrikken naar 50%.

De Europese Unie telt 27 landen. Sommige lidstaten bereikten reeds de vermelde Lissabondoelstellingen. Voor andere liggen zij nog ver buiten het bereik. Nog andere slagen wel voor de ene maar niet voor de andere klus. Binnen elk van de 27 lidstaten zijn er bovendien regio's die de Lissabondoelstellingen wel, niet of slechts gedeeltelijk verwezenlijken. Een land dat globaal een goed Europees rapport voorlegt, kan tegelijkertijd een grote diversiteit in regionale prestaties verbergen.

Dit WSE-rapport wil die diversiteit aan het licht brengen. Hiervoor wordt beroep gedaan op de indeling volgens de internationaal aanvaarde 'Nomenclature of Statistical Territorial Units' oftewel NUTS. De 27 Europese lidstaten worden onderverdeeld in 93 regio's op niveau NUTS-1. België valt hierbij uiteen in de drie gewesten. De NUTS-indeling is gebaseerd op administratieve en institutionele structuren en weerspiegelt vaak meteen ook de verschillende politieke niveaus binnen één land. Vooral bij economische analyses is deze indeling relevant (Eurostat, 2007a). In vele landen, zoals in België, zijn de regio's immers grotendeels autonoom bevoegd voor het uitstippelen van het economische en werkgelegenheidsbeleid. Let wel, sommige landen, vaak de kleinere lidstaten, vormen één regio op niveau NUTS-1. Dit is het geval voor Denemarken, Zweden, Bulgarije, Tsjechië, Estland, Ierland, Cyprus, Letland, Litouwen, Luxemburg, Malta, Slovenië en Slowakije.¹

1. Een eerste indruk

In de Europese Unie was in 2005 gemiddeld 63,3% van alle 15- tot en met 64-jarigen aan het werk. Dit aandeel is nog ver verwijderd van de vooropgestelde 70% voor 2010. De vrouwen, met als streefdoel een werkzaamheidsgraad van 60%, liggen beter op koers. Anno 2005 heeft 55,9% van de vrouwelijke Europeanen een baan. De 55-plussers, met een aandeel werkenden van 42,2%, hebben nog (letterlijk) werk voor de boeg willen ze tegen 2010 de 50% halen.

Achter deze globale gemiddelden gaat een grote variatie tussen lidstaten schuil. Voordat we afzakken naar regionaal niveau bekijken we in tabel 1 het Europese scorebord op nationaal niveau. Hieruit blijkt dat in 2005 slechts drie lidstaten (Denemarken, Zweden en het Verenigd Koninkrijk) de Lissabondoelstellingen bereiken. Tegelijk blijkt dat tal van andere lidstaten goed op weg zijn de streefdoelen te halen en/of reeds geslaagd zijn voor een of twee doelstellingen. Zo bijvoorbeeld Nederland dat met een globale en vrouwelijke werkzaamheidsgraad van respectievelijk 73,2% en 66,4% tot de Europese top behoort en enkel bij de ouderen nog werk heeft. En Finland, dat bij de vrouwen en de ouderen reeds goede cijfers voorlegt, maar globaal net onder de 70%-norm blijft.

¹ Een volledige lijst van de regio's volgens de verdeling NUTS-1 is te vinden in de bijlagen van dit rapport. De Franse overzeese gebieden worden buiten beschouwing gelaten.

België kan daarentegen geen gunstige deelrapporten voorleggen. Anno 2005 blijven de Belgische werkzaamheidsgraden nog ver verwijderd van de doelstellingen. Vooral het aandeel werkende ouderen blijft een pijnpunt.

Tabel 1. Overzicht Lissabondoelstellingen werkzaamheid (EU-27; jaargemiddelde 2005)

(%)	Totaal (15-64 jaar)	Werkzaamheidsgraad Vrouwen (15-64 jaar)	Ouderen (55-64 jaar)
Doelstellingen 2010	70	60	50
EU-27	63,3	55,9	42,2
Lidstaten die de Lissabondoelstellingen reeds bereikten			
Denemarken	75,9	71,9	59,5
Zweden	72,5	70,4	69,4
Verenigd Koninkrijk	71,7	65,9	56,9
Andere lidstaten			
Nederland	73,2	66,4	46,1
Oostenrijk	68,6	62,0	31,8
Cyprus	68,5	58,4	50,6
Finland	68,4	66,5	52,7
Ierland	67,6	58,3	51,6
Portugal	67,5	61,7	50,5
Slovenië	66,0	61,3	30,7
Duitsland	65,4	59,6	45,4
Tsjechië	64,8	56,3	44,5
Estland	64,4	62,1	56,1
Luxemburg	63,6	53,7	31,7
Letland	63,3	59,3	49,5
Spanje	63,3	51,2	43,1
Frankrijk	63,1	57,6	37,9
Litouwen	62,6	59,4	49,2
België	61,1	53,8	31,8
Griekenland	60,1	46,1	41,6
Slowakije	57,7	50,9	30,3
Roemenië	57,6	51,5	39,4
Italië	57,6	45,3	31,4
Hongarije	56,9	51,0	33,0
Bulgarije	55,8	51,7	34,7
Malta	53,9	33,7	30,8
Polen	52,8	46,8	27,2

Bron: FOD Economie – Algemene Directie Statistiek – EAK, Eurostat LFS (Bewerking Steunpunt WSE)

Met de nationale scores als achtergrond, dalen we af naar regionaal niveau. Tabel 2 toont dat van de 93 Europese regio's anno 2005 slechts twaalf geslaagd zijn voor het Lissabonexamen. Vooral het Verenigd Koninkrijk is prominent aanwezig in deze regionale top-12. Maar liefst acht van de twaalf regio's situeren zich in het Verenigd Koninkrijk, aangevuld met Baden-Württemberg, Denemarken, de Finse regio Aland en Zweden.

Tabel 2. De twaalf regio's die de Lissabondoelstellingen reeds behaalden (EU, 2005)

(%)	Werkzaamheidsgraad		
Regio's	Totaal (15-64 jaar)	Vrouwen (15-64 jaar)	Ouderen (55-64 jaar)
Aland (Finland)	77,2	76,6	60,2
Denemarken	75,9	71,9	59,5
South East (Verenigd Koninkrijk)	75,8	69,6	62,7
South West (Verenigd Koninkrijk)	75,5	69,8	60,4
Eastern (Verenigd Koninkrijk)	75,2	68,4	62,2
East Midlands (Verenigd Koninkrijk)	73,5	67,7	58,2
Zweden	72,5	70,4	69,4
Scotland (Verenigd Koninkrijk)	72,0	66,8	54,6
West Midlands (Verenigd Koninkrijk)	71,1	64,8	57,1
Yorkshire and The Humber (Verenigd Koninkrijk)	71,0	65,1	56,4
North West (Verenigd Koninkrijk)	70,2	65,5	51,4
Baden-Württemberg (Duitsland)	70,0	63,2	52,1

Bron: FOD Economie – Algemene Directie Statistiek – EAK, Eurostat LFS (Bewerking Steunpunt WSE)

Opnieuw dient opgemerkt dat er een grote variatie bestaat bij de overige 81 regio's in Europa. Om deze regionale verschillen in kaart te brengen, worden twee clusteranalyses uitgevoerd.

2. Methodologie

Als input voor de eerste clusteranalyse dienen de algemene werkzaamheidsgraad, de werkzaamheidsgraden van vrouwen, ouderen en laaggeschoolden² en de jongerenwerkloosheidsgraad³ anno 2005. In de tweede clusteranalyse wordt dit rijtje uitgebreid met de evolutie van deze variabelen tussen 2000 en 2005. Het doel van de clusteranalyses is om inhoudelijk logische groepen van observaties (in dit geval regio's) te maken. De observaties in één groep moeten dan zo gelijk mogelijk zijn met betrekking tot de inputvariabelen; de observaties uit verschillende groepen zo verschillend mogelijk. Alvorens we naar clusters in de data zoeken, worden de inputvariabelen gestandaardiseerd omdat we ervan uitgaan dat ze, conceptueel gezien, allemaal even belangrijk zijn. In het geval men niet standaardiseert, kan de variabele met de grootste variantie haar stempel op de uiteindelijke clusteroplossing drukken.

We opteren voor een combinatie van een hiërarchische en een niet-hiërarchische clustermethode, waarbij de resultaten van de eerste methode het vertrekpunt vormen voor de tweede methode. Hiërarchische clustermethodes zien in een eerste fase elke observatie als een aparte cluster. Via een bepaald algoritme dat losgelaten wordt op de inputvariabelen, wordt de 'afstand' berekend tussen de verschillende clusters. De clusters die het dichtst bij elkaar liggen, worden bij elkaar gevoegd en vormen een nieuwe cluster. Deze stap wordt herhaald tot alle observaties tot één cluster behoren. Dit proces wordt in de output visueel voorgesteld als een 'clusterboom'. De ver-

2 Laaggeschoolden worden gedefinieerd als alle personen van 25 tot en met 64 jaar zonder diploma secundair onderwijs. Het gaat hier om de personen met ISCED-code 0 (geen diploma), 1 (lager onderwijs), 2 (lager algemeen secundair onderwijs/algemeen onderwijs van de 1ste of 2de graad) of 3 (lager technisch, kunst- of beroepssecundair onderwijs/technisch, kunst- of beroepssecundair onderwijs van de 1ste of 2de graad).

3 De jongerenwerkloosheidsgraad wordt berekend als het aandeel werklozen in de beroepsbevolking van 15 tot en met 24 jaar. De werkloosheidsgraad is voor jongeren een betere indicator dan de werkzaamheidsgraad. De werkloosheidsgraad wordt berekend op basis van de beroepsbevolking en houdt enkel rekening met de jongeren die zich effectief aanbieden op de arbeidsmarkt. De werkzaamheidsgraad wordt berekend op basis van de totale bevolking. Bij jongeren zou deze graad een vertekend beeld geven omdat een groot deel van de 15-24-jarigen nog studeert en zich niet actief aanbiedt op de arbeidsmarkt.

schillende hiërarchische clustermethodes onderscheiden zich op basis van het algoritme waarmee de afstand tussen clusters berekend wordt. In deze analyses werd de Ward-methode gebruikt. Dit is eigenlijk de enige methode die geen afstanden berekent. Bij de Ward-methode is het uitgangspunt voor de toewijzing van observaties aan clusters de homogeniteit binnen de groep. Bij elke stap wordt een observatie toegewezen aan een cluster zodanig dat de variantie in de clusters geminimaliseerd wordt. Deze methode wordt in de literatuur als een efficiënte methode beschreven, die meestal resulteert in zeer compacte clusters van gelijke grootte (Sharma, 1995).

Het voordeel van hiërarchische clustermethodes is dat je op voorhand niet moet bepalen hoeveel clusters er moeten zijn. Aan de hand van heuristieken en van de gemiddeldes op de verschillende variabelen in elke cluster kunnen de verschillende mogelijke oplossingen gescreend worden. De clusteroplossing die inhoudelijk het meest steek houdt, wordt dan gekozen. Het nadeel van deze clustermethode is dat wanneer een observatie aan een cluster wordt toegewezen deze niet meer aan een andere cluster kan toegewezen worden. Dit is niet het geval bij niet-hiërarchische clustering. In de literatuur beveelt men daarom aan de methodes als complementair te zien en de output van een hiërarchische clustering te gebruiken als input van een niet-hiërarchische clustermethode (Sharma, 1995). In tegenstelling tot de hiërarchische methodes moet hier wel op voorhand een aantal clusters opgelegd worden. Daarvoor neemt men dan meestal het aantal van de optimale oplossing uit de hiërarchische clusteranalyse. Het aantal clusters ligt dus op voorhand vast. Er zijn verschillende algoritmes beschikbaar om vervolgens verschillende startpunten (evenveel als het op voorhand vastgelegde aantal clusters) van de clusteranalyse te bepalen. Het probleem hiermee is echter dat de opgelegde startpunten een grote invloed kunnen hebben op de uiteindelijke oplossing. In het geval de startpunten bepaald worden door de uitkomst van de hiërarchische clustermethode is dit minder problematisch. Kort samengevat, de hiërarchische clustermethode vangt de nadelen op van de niet-hiërarchische methode en omgekeerd.

Daarom geven we de oplossing van de hiërarchische methode als startpunt in voor de niet-hiërarchische clustermethode. Vervolgens neemt de niet-hiërarchische methode elke observatie en de clustergemiddelden opnieuw onder de loep en herschikt alle observaties tot op het moment dat de oplossing niet verder geoptimaliseerd kan worden. In wat volgt, bespreken we de geoptimaliseerde resultaten van beide clusteranalyses.

3. Een statisch beeld van de Europese regio's

De vijf indicatoren uit de eerste clusteranalyse weerspiegelen het Europese streven naar een meer gelijke arbeidsmarktdeelname van de verschillende kansengroepen, namelijk vrouwen, ouderen, jongeren en laaggeschoolden. De gelijkheid van mannen en vrouwen en de preventie van discriminatie op grond van leeftijd zijn beide prioriteiten in de Lissabonstrategie. Daarnaast krijgen ook laaggeschoolden de nodige aandacht. Zij zijn immers onvoldoende uitgerust om evoluties in de economie en op de arbeidsmarkt bij te houden en vallen daardoor vaker en sneller uit de boot. Europa wil dan ook dat de lidstaten systemen en strategieën creëren waardoor kwetsbare groepen, zoals laaggeschoolden, de nodige vaardigheden verwerven om zich aan de kenniseconomie aan te passen, hun toegang tot de arbeidsmarkt te verhogen en hun beroepsleven te verlengen. Kortom, Europa verwacht dat de lidstaten meer investeren in de ontwikkeling van hun menselijk kapitaal (Europese Raad, 2006).

Het streven naar een meer evenredige arbeidsdeelname moet niet enkel op nationaal niveau plaatsvinden, maar moet ook in de regionale beleidsagenda's worden opgenomen. Ongelijkheden tussen regio's dienen immers verkleind en dit kan volgens Europa pas lukken wanneer er een grotere betrokkenheid van de regio's bij de Lissabondoelstellingen tot stand komt (Europese Raad, 2006). Het is dan ook relevant te kijken hoe de regio's scoren op de vijf vermelde indicatoren. Uit

de analyse komt naar voor dat de 93 Europese regio's zich verdelen over zes clusters. Tabel 3 geeft de gemiddelde waarden per cluster. Figuur 1 verdeelt de regio's over de zes clusters. In wat volgt, worden de clusters achtereenvolgens overlopen en worden de voornaamste vaststellingen op een rij gezet.

Tabel 3. Overzicht van de clusters (stockvariabelen)* (EU-regio's; jaargemiddelde 2005)

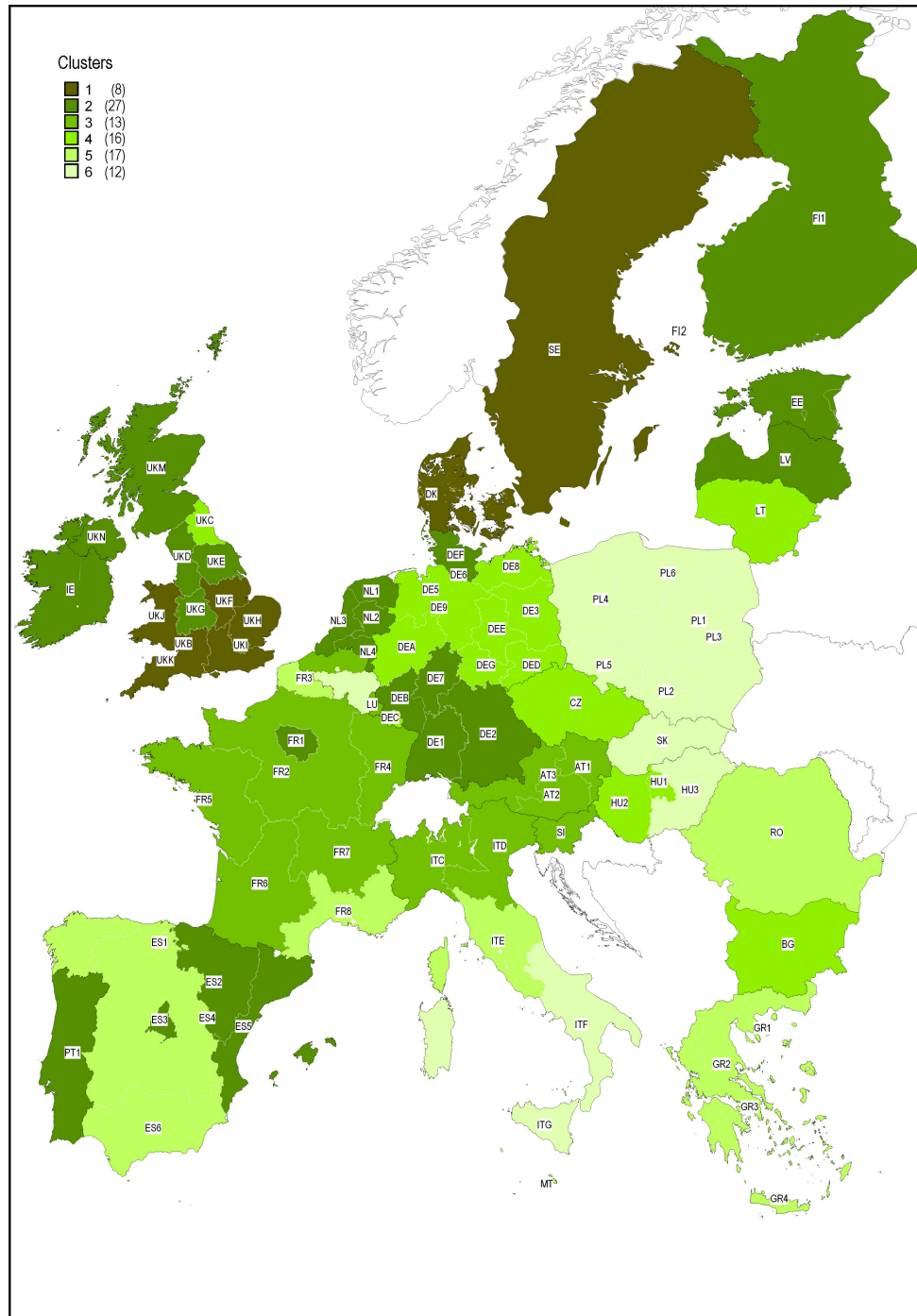
	Aantal regio's	Werkzaamheidsgraad (%) **				Werkloosheidsgraad (%) **
		Totaal (15-64 jaar)	Vrouwen (15-64 jaar)	Ouderen (55-64 jaar)	Laag-geschoolden (25-64 jaar)	Jongeren (15-24 jaar)
EU-27	93	63,3	55,9	42,2	54,6	18,8
Cluster 1	8	74,2	69,4	60,9	65,1	13,8
Cluster 2	27	68,6	62,0	49,8	56,3	13,6
Cluster 3 (incl. Vlaams Gewest)	13	65,7	58,9	33,1	56,7	15,3
Cluster 4	16	61,8	57,3	41,1	44,4	19,0
Cluster 5	17	58,9	47,4	38,9	55,3	22,5
Cluster 6 (incl. Brussels H. Gewest & Waals Gewest)	12	52,2	44,3	29,6	37,5	35,4

* clusteranalyse op basis van werkzaamheidsgraden en jongerenwerkloosheidsgraad in 2005 (stock) – hiërarchische methode (Ward) gevolgd door niet-hiërarchische methode

** de werkzaamheidsgraad wordt berekend als het aandeel werkenden in de bevolking op beroepsactieve leeftijd; de werkloosheidsgraad wordt berekend als het aandeel ILO-werklozen in de beroepsbevolking.

Bron: FOD Economie – Algemene Directie Statistiek – EAK, Eurostat LFS (Bewerking Steunpunt WSE)

Figuur 1. Visuele weergave van de verschillende clusters (stockvariabelen)* (EU-regio's; jaargemiddelde 2005)

* clusteranalyse op basis van werkzaamheidsgraden en jongerenwerkloosheidsgraad in 2005 (stock) – hiërarchische methode (Ward) gevolgd door niet-hiërarchische methode

Bron: FOD Economie – Algemene Directie Statistiek – EAK, Eurostat LFS (Bewerking Steunpunt WSE)

Cluster 1: Europese top

De acht regio's van de eerste cluster zijn de topregio's van Europa. Op vijf jaar van de deadline behaalden zij de 70%-norm voor de totale werkzaamheid, de 60%-norm voor de vrouwelijke werkzaamheid en de 50%-norm voor de ouderenwerkzaamheid. Bovendien kenmerken ze zich door een hoge werkzaamheid van laaggeschoolden en door een beperkt tot gemiddeld aandeel werklozen bij de jongeren.

Tabel 4. Overzicht eerste cluster (stockvariabelen) (EU-regio's; jaargemiddelde 2005)

(%)	Werkzaamheidsgraad				Werkloosheidsgraad
	Totaal (15-64 jaar)	Vrouwen (15-64 jaar)	Ouderen (55-64 jaar)	Laag- geschoolden (25-64 jaar)	Jongeren (15-24 jaar)
Gemiddelde EU-27	63,3	55,9	42,2	54,6	18,8
Clustergemiddelde	74,2	69,4	60,9	65,1	13,8
fi2 Aland	77,2	76,6	60,2	74,4	20,1
dk Denmark	75,9	71,9	59,5	61,5	8,6
ukj South East	75,8	69,6	62,7	63,1	10,6
ukk South West	75,5	69,8	60,4	62,9	10,1
ukh Eastern	75,2	68,4	62,2	62,5	10,8
ukf East Midlands	73,5	67,7	58,2	57,5	11,5
se Sweden	72,5	70,4	69,4	66,0	22,8
pt3 Região Autónoma da Madeira	67,6	60,4	54,5	73,1	16,1

Bron: FOD Economie – Algemene Directie Statistiek – EAK, Eurostat LFS (Bewerking Steunpunt WSE)

Het betreft vooral Noord-Europese regio's. Zo zijn de Britse regio's East Midlands, Eastern, South East en South West hier terug te vinden (zie ook tabel 2). Het Verenigd Koninkrijk zag haar jobaantal de laatste jaren groeien en, belangrijker, de kwetsbare groepen in de maatschappij konden profiteren van deze jobcreatie (OECD, 2007b). Daarnaast omvat deze eerste cluster Denemarken en Zweden, die elk op niveau NUTS-1 één regio vormen, en de kleine regio Aland, een eilandengroep voor de Finse kust met nog geen 30 000 inwoners.

Dat Scandinavië tot de Europese top behoort, is algemeen bekend. Denemarken kan sinds meer dan een decennium bouwen op een florerende economie gecombineerd met een beleid waarin flexibiliteit en sociale zekerheid centraal staan (Madsen, 2006). Bovendien wordt in dit beleid bijzonder veel aandacht besteed aan het activeren en begeleiden van personen die het moeilijk hebben op de arbeidsmarkt, zoals laaggeschoolden, migranten, jongeren, ex-gedetineerden en sociaal uitgesloten personen. Uit de cijfers blijkt dat deze beleidsmaatregelen hun doel grotendeels bereiken (Ecotec, 2004). Ook in Zweden blijkt de combinatie flexibiliteit en zekerheid succes te hebben en is het beleid sterk gericht op het begeleiden van kansengroepen naar de arbeidsmarkt (Anxo, 2006). Opvallend in Zweden is wel de relatief hoge jongerenwerkloosheid. Anno 2005 is 22,8% van alle 15-24-jarigen die zich aanbieden op de arbeidsmarkt werkloos. Een op de vier werklozen heeft een diploma hoger onderwijs en de verwachting is dat zij relatief snel uit de werkloosheid zullen stromen dankzij de aantrekkende economie. Voor de laaggekwalificeerde jonge werklozen ziet de toekomst er minder rooskleurig uit in de kennisintensieve economie van Zweden. Zij lopen het risico in de langdurige werkloosheid te belanden. De Zweedse overheid erkent dit probleem en stelde reeds vele maatregelen op om het te verhelpen (Skans, 2004).

De vreemde eend in de bijt in deze cluster is Região Autónoma da Madeira, een eiland voor de Portugese kust. Madeira is de enige regio in deze cluster die de 70%-norm niet haalt anno 2005, maar met een globale werkzaamheidsgraad van 67,6% is deze wel in zicht. Bij de vrouwen en de

ouderen worden de Lissabondoelstellingen wel gehaald, zij het met de hakken over de sloot. Zo is 60,4% van de vrouwen en 54,5% van de ouderen aan het werk. Het meest opvallende cijfer betreft de werkzaamheidsgraad van laaggeschoolden van 73,1% wat de op één na hoogste notering in Europa is. Dit cijfer is des te markanter wanneer erbij vermeld wordt dat maar liefst drie kwart van de bevolking op Madeira laaggeschoold is. Blijkbaar zijn er dus voldoende jobs voor hen aanwezig, vooral in de toeristische sector die op dit Portugese eiland van groot belang is (Eurostat, 2007b). Eenzelfde situatie is ook te vinden in de rest van Portugal – terug te vinden in de tweede cluster – en is eigenlijk het spiegelbeeld van de situatie in bijvoorbeeld Zweden waar het onderwijsniveau van de bevolking erg hoog ligt en waar er tegelijk plaats is op de arbeidsmarkt voor deze hooggeschoolde arbeidskrachten (Stevens, 2003).

Cluster 2: Europese subtop

De tweede cluster is de grootste en bundelt 27 regio's die de Lissabondoelstellingen nog niet of niet volledig bereikten, maar die wel goed op weg zijn er volledig aan te voldoen in 2010. Zo komt de globale werkzaamheidsgraad met een gemiddelde waarde van 68,6% er bijna aan de 70%, is deze cluster met een aandeel werkende ouderen van 49,8% slechts een zucht verwijderd van het streefdoel van 50% en werd bij de vrouwen de grens van 60% reeds overschreden. Daarenboven is de jeugdwerkloosheid er met 13,6% relatief beperkt. Waar deze cluster zich vooral onderscheidt van de eerste is de ietwat lagere werkzaamheidsgraad van laaggeschoolden (56,3%).

De cluster bestaat vooral uit West-Europese regio's, onder meer zes voornamelijk Zuid-Duitse Länder, zeven Britse regio's en alle regio's van Nederland. Deze worden aangevuld met een paar Spaanse regio's, de regio Continente in Portugal en Cyprus. Tot slot maken twee Oost-Europese regio's, Letland en Estland, deel uit van deze cluster.

Tabel 5. Overzicht tweede cluster (stockvariabelen) (EU-regio's; jaargemiddelde 2005)

(%)	Werkzaamheidsgraad				Werkloosheidsgraad
	Totaal (15-64 jaar)	Vrouwen (15-64 jaar)	Ouderen (55-64 jaar)	Laag- geschoolden (25-64 jaar)	Jongeren (15-24 jaar)
Gemiddelde EU-27	63,3	55,9	42,2	54,6	18,8
Clustergemiddelde	68,6	62,0	49,8	56,3	13,6
nl3 West-Nederland	73,7	67,4	48,9	60,0	8,4
nl2 Oost-Nederland	73,4	65,9	44,9	60,2	8,2
nl4 Zuid-Nederland	73,0	65,6	43,2	58,6	7,0
ukm Scotland	72,0	66,8	54,6	54,0	13,1
nl1 Noord-Nederland	71,1	64,9	43,2	58,1	9,8
ukg West Midlands	71,1	64,8	57,1	55,0	12,4
uke Yorkshire and The Humber	71,0	65,1	56,4	50,2	13,3
ukd North West (incl.Meyerside)	70,2	65,5	51,4	48,1	12,5
de2 Bayern	70,1	63,0	49,7	56,9	11,6
de1 Baden-Württemberg	70,0	63,2	52,1	59,1	11,1
cy Cyprus	68,5	58,4	50,6	63,3	13,9
es3 Comunidad de Madrid	68,5	59,6	48,6	63,8	16,5
fi1 Manner-Suomi	68,4	66,5	52,7	57,8	20,1
ukl Wales	68,3	64,3	48,4	52,4	12,9
ie Ireland	67,6	58,3	51,6	58,4	8,6
pt1 Continente (PT)	67,6	62,0	50,6	71,6	16,5
es5 Este	67,4	56,2	46,8	62,8	17,3
uki London	67,3	60,6	58,6	45,6	19,7
es2 Noreste	67,0	55,3	44,4	59,8	16,0
de7 Hessen	66,9	60,0	46,9	53,7	13,0
deb Rheinland-Pfalz	66,9	59,7	47,6	51,1	13,8
de6 Hamburg	66,5	61,1	48,9	51,6	14,9
def Schleswig-Holstein	66,4	60,3	48,2	50,0	15,4
ukn Northern Ireland	66,0	59,3	48,2	53,1	11,1
ee Estonia	64,4	62,1	56,1	50,0	15,9
fr1 Ile de France	64,2	59,1	46,0	62,0	20,4
lv Latvia	63,3	59,3	49,5	51,6	13,6

Bron: FOD Economie – Algemene Directie Statistiek – EAK, Eurostat LFS (Bewerking Steunpunt WSE)

De vier Nederlandse regio's danken hun positie in deze cluster aan de werkzaamheidsgraden, die zowel globaal (73,7%) als bij vrouwen (67,4%) erg hoog is. Op beide vlakken bereiken de vier Nederlandse regio's anno 2005 de Lissabondoelstellingen. Deze positieve scores van onze noorderburen worden verklaard door de hoge mate van deeltijdarbeid, zowel bij vrouwen als bij mannen, en studentenarbeid. Bovendien lijken de vier Nederlandse regio's goed op weg om de helft van de 55-plussers aan het werk te krijgen en is de werkzaamheidsgraad van laaggeschoolden er hoger dan gemiddeld in de cluster. Tot slot blijkt ook de jongerenwerkloosheid er relatief laag.

Ander opvallend gegeven is de verstedelijkte aard van deze cluster. Zo behoren de Duitse Länder met steden als Stuttgart, München, Hamburg en Frankfurt tot deze cluster. Ook de regio's met steden Madrid, Barcelona, Lissabon, Amsterdam, Londen, Parijs, Helsinki en Birmingham zijn in deze cluster vertegenwoordigd. Steden zijn bij uitstek werkgelegenheidspolen. Ook kenmerken ze zich door een hoge concentratie van hoogopgeleiden (Eurostat, 2007c) en door een hoge aanwezigheid van jobs in technologische en kennisintensieve sectoren. Een perfecte match tussen vraag en aanbod. Regio Île de France, Comunidad de Madrid en het Finse Manner-Suomi zijn hiervan

voorbeelden bij uitstek. Ze bewijzen dat de aanwezigheid van hoogtechnologische en kennisintensieve sectoren een pluspunt kan zijn. Deze sectoren worden aanzien als de motoren van economische groei en productiviteit en worden geassocieerd met innovatie en dus met de exploratie van nieuwe afzetmarkten en een efficiënter gebruik van de aanwezige resources (Eurostat, 2007d).

Tegelijk hebben geurbaniseerde gebieden ook hun zwakheden. Ze worden onder meer geconfronteerd met een hogere aanwezigheid van kansengroepen, zoals laaggeschoolden, jongeren en migranten. Vooral als jonge, laaggeschoolde allochtoon is het moeilijk een gunstige arbeidsmarktpositie te verwerven. Zo noteren regio Londen en North West een erg beperkt aandeel werkende laaggeschoolden en is er een grote mate van jeugdwerkloosheid in regio Île de France en Manner-Suomi.

Cluster 3: Oud = out, ook in het Vlaams Gewest

De derde cluster omvat dertien regio's die de middenklasse van Europa vormen. De globale werkzaamheidsgraad komt met gemiddeld 65,7% nog niet aan de benchmark van 2010. Met de vrouwen gaat het in deze regio's beter: zij registreren een gemiddeld aandeel werkenden van 58,9% waarmee de 60%-norm haalbaar lijkt. Bij de laaggeschoolden en de jongeren zijn de cijfers ook gunstig. Zo is 56,7% van de laaggeschoolden aan de slag en is een relatief laag aandeel jongeren (15,3%) werkzoekend. De ouderen vergaat het daarentegen minder goed in deze cluster. Gemiddeld heeft slechts een op de drie 55-plussers er een betaalde baan. Het is dan ook hier dat het schoentje knelt voor de regio's uit deze cluster. Het is tot deze cluster dat het Vlaams Gewest behoort samen met alle Oostenrijkse regio's, een pak Franse regio's, een tweetal Italiaanse regio's, Luxemburg en Slovenië.

Tabel 6. Overzicht derde cluster (stockvariabelen) (EU-regio's; jaargemiddelde 2005)

(%)	Werkzaamheidsgraad				Werkloosheidsgraad
	Totaal (15-64 jaar)	Vrouwen (15-64 jaar)	Ouderen (55-64 jaar)	Laag- geschoolden (25-64 jaar)	Jongeren (15-24 jaar)
Gemiddelde EU-27	63,3	55,9	42,2	54,6	18,8
Clustergemiddelde	65,7	58,9	33,1	56,7	15,3
at3 Westösterreich	71,1	63,7	34,6	55,7	7,7
at2 Südösterreich	68,1	60,8	28,0	48,6	8,9
at1 Ostösterreich	66,8	61,1	31,5	53,2	14,0
itd Nord Est	66,1	56,0	29,9	59,0	11,3
si Slovenia	66,0	61,3	30,7	56,1	15,9
fr5 Ouest	65,0	60,6	35,5	58,8	19,8
fr7 Centre-Est	65,0	60,2	37,4	58,7	18,5
be2 Vlaams Gewest	64,9	57,9	30,5	52,3	14,2
fr6 Sud-Ouest	64,7	58,8	39,2	58,3	16,8
itc Nord Ovest	64,7	54,5	28,7	57,5	14,6
fr4 Est	64,2	58,4	37,0	58,1	21,1
fr2 Bassin Parisien	63,8	58,4	35,6	59,7	22,8
lu Luxemburg	63,6	53,7	31,7	61,0	13,7

Bron: FOD Economie – Algemene Directie Statistiek – EAK, Eurostat LFS (Bewerking Steunpunt WSE)

Dat ouderen in beperkte mate aan het werk zijn in het Vlaams Gewest weten we al langer. In 2005 was slechts 30,5% van de Vlaamse 55-plussers werkzaam. De overige Vlaamse cijfers zijn beter: een globale werkzaamheid van 64,9%, een vrouwelijke werkzaamheid van 57,9%, een werkzaam-

heidsgraad bij laaggeschoolden van 52,3% en een jeugdwerkloosheid van 14,2%. Toch blijft het Vlaams Gewest met deze scores onder de clustergemiddelden, behalve bij de jongeren.

Op de Vlaamse weg naar Lissabon wordt vaak gezocht naar zogenaamde benchmarkregio's. Waar Vlaanderen zich niet gunstig positioneert, kan lering getrokken worden van het gevoerde beleid in landen en regio's die beter presteren. In het sociaal-economisch rapport van de SERV worden zeven toetsregio's voorgesteld. Het gaat om de Britse regio Eastern die in onze analyse bij de Europese topregio's hoort. Daarnaast worden Noord-Nederland, Baden-Württemberg en de Spaanse regio Este naar voor geschoven als benchmarkregio. Zij behoren tot de tweede cluster in onze analyse. Dan zijn er nog de Franse regio Ouest en de regio Westösterreich die in dezelfde cluster zitten als het Vlaams Gewest. De Hongaarse regio Kozep-Magyarország, te vinden in de vierde cluster, sluit het rijtje af. Vooral wat betreft ouderenwerkzaamheid doen deze toetsregio's het beter dan Vlaanderen.

De drie Oostenrijkse regio's vertonen grotendeels hetzelfde profiel als hun buurland Slovenië. Ze doen het globaal en bij de vrouwen beter dan gemiddeld in deze cluster. Westösterreich telt zelfs meer dan zeven op de tien werkende 15-64-jarigen en 63,7% werkende vrouwen waardoor het op deze domeinen de benchmarks reeds overschrijdt. Ook Slovenië noteert positieve scores met een globale werkzaamheid van 66% en een vrouwelijke werkzaamheid van 61,3%. Echter, net als in Vlaanderen loopt het bij de Oostenrijkse en Sloveense 55-plussers niet zo'n vaart. In beide landen schommelt de ouderenwerkzaamheid rond de 30%. Oostenrijk is een van de landen die het meest profiteerde van de omschakeling van een plan- naar een markteconomie in de buurlanden van Centraal- en Oost-Europa. De productiviteit, het concurrentievermogen en de bedrijfswinsten stegen. Tegelijk blijkt echter dat niet alle groepen in de maatschappij dezelfde positieve invloed ondervonden. Vooral de laaggeschoolde en oudere werknemers vielen uit de boot, wat vaak wordt geweten aan de concurrentie uit lageloonlanden en aan tekortkomingen van het onderwijs- en socialezekerheidssysteem (OECD, 2007a).

Tot slot doen de vijf Franse en de twee Noord-Italiaanse regio's in deze cluster zich opvallend door de hoge werkzaamheidsgraad bij laaggeschoolden die er tussen de 58% en 59% ligt. In de regio Bassin Parisien gaat het zelfs om 60%. De Italiaanse regio's Nord Ovest en Nord Est hebben een sterk industrieel karakter. Dit verklaart ten dele waarom de laaggeschoolden, die meer dan 46% van de bevolking uitmaken, er relatief goed aan de bak komen.

Cluster 4: Meerdere pijnpunten

In de vierde cluster is er nog werk aan de winkel. De globale werkzaamheidsgraad in de zestien regio's uit deze groep bedraagt 61,8%, nog veraf van de 70%-norm. Het aandeel werkende vrouwen ligt er relatief hoog: met 57,3% wordt de tussentijdse benchmark van 57% in 2005 gehaald. De ouderen zijn in deze cluster met vrij veel aan de slag. Hoewel, met 41,1% is het streefdoel van 50% nog niet in zicht. Ook de werkzaamheid van de laaggeschoolden vraagt om extra aandacht. Het gemiddeld aandeel laaggeschoolde werkenden bedraagt er slechts 44,4%. Met een aandeel werkzoekenden van 19% neemt de jeugdwerkloosheid er een gemiddelde waarde aan.

Tabel 7. Overzicht vierde cluster (stockvariabelen) (EU-regio's; jaargemiddelde 2005)

(%)	Werkzaamheidsgraad				Werkloosheidsgraad
	Totaal (15-64 jaar)	Vrouwen (15-64 jaar)	Ouderen (55-64 jaar)	Laag- geschoolden (25-64 jaar)	Jongeren (15-24 jaar)
Gemiddelde EU-27	63,3	55,9	42,2	54,6	18,8
Clustergemiddelde	61,8	57,3	41,1	44,4	19,0
ukc North East	66,8	62,5	47,4	44,6	15,9
cz Czech Republic	64,8	56,3	44,5	41,2	19,2
de9 Niedersachsen	64,4	57,8	45,4	50,5	16,2
dea Nordrhein-Westfalen	63,3	56,4	42,9	49,2	15,7
hu1 Kozep-Magyarorszag	63,3	57,5	42,6	45,8	14,4
ded Sachsen	62,8	60,7	40,4	39,2	20,5
de4 Brandenburg	62,7	60,2	38,8	43,6	22,4
lt Lithuania	62,6	59,4	49,2	46,1	15,7
deg Thüringen	62,4	59,0	41,8	50,8	19,3
dec Saarland	62,1	55,3	39,5	49,1	18,0
de8 Mecklenburg-Vorpommern	60,7	58,9	37,7	37,0	20,9
dee Sachsen-Anhalt	60,4	57,3	37,3	44,9	23,4
de5 Bremen	59,3	54,5	43,4	46,1	19,3
hu2 Dunantul	58,7	52,3	32,2	41,8	16,8
de3 Berlin	58,5	57,0	40,4	39,8	23,8
bg Bulgaria	55,8	51,7	34,7	40,8	22,3

Bron: FOD Economie – Algemene Directie Statistiek – EAK, Eurostat LFS (Bewerking Steunpunt WSE)

Behalve West-Europees buitenbeentje North East, spreidt deze cluster zich vooral uit over Oost-Europa. Ze bevat Bulgarije, Tsjechië, Litouwen en een aantal Hongaarse regio's. Hierdoor situeren hoofdsteden Sofia, Praag, Vilnius en Boedapest zich in deze cluster. In Oost-Europa verloopt de omschakeling naar een vrijemarkteconomie moeizaam. Massale ontslagen ten gevolge van privatisering worden vaak niet afdoende opgevangen door het aanwezige socialezekerheidsstelsel (Stevens, 2007). Vooral in Bulgarije en de Hongaarse regio Dunantul waar telkens nog geen zes op de tien inwoners aan het werk zijn, is de situatie allesbehalve rooskleurig. In Tsjechië, Litouwen en de Hongaarse regio Kozep-Magyarorszag worden meer gunstige scores opgemeten, maar toch is de weg naar Lissabon nog lang. Hoewel deze cluster zich gemiddeld kenmerkt door een hoog aandeel werkende vrouwen, zijn er ook regio's waar de arbeidsmarktparticipatie van vrouwen extra aandacht behoeft. Dit is onder meer het geval in Bulgarije en de Hongaarse regio Dunantul. Het jobverlies als gevolg van de ineensstorting van het communisme – toen het meer dan nu gebruikelijk was voor vrouwen om buitenshuis te werken – heeft vrouwen blijkbaar hard getroffen in deze regio's, harder dan mannen. Dit enerzijds omdat vele vrouwen in de communistische landen werkten in de publieke sector en anderzijds omdat vele sociale voorzieningen zoals kinderopvang en dergelijke wegvielen met de verdwijning van het communisme (Stevens & Van Gils, 2004).

Daarnaast bevinden zich hier ook de overige tien van de zestien Duitse regio's, waaronder de regio met hoofdstad Berlijn, alsook de regio's met andere grote steden zoals Düsseldorf, Hannover, Dortmund en Keulen. Deze steden en hun regio's vormen belangrijke industriegebieden. Waar vroeger de kolen en staalindustrie een grote rol speelden, zijn het tegenwoordig vooral de machinebouw, de auto-industrie, de chemische industrie en elektrotechnische bedrijven. De tien betreffende Duitse regio's zijn evenwel niet over één kam te scheren. Zo zet Niedersachsen relatief goede scores neer. De globale werkzaamheid bedraagt er 64,4% in 2005. En ook de helft van de laaggeschoolden is er aan de slag. In andere regio's zoals Brandenburg en Sachsen, waar de globale werkzaamheid niet zo hoog is, piekt de vrouwelijke werkzaamheid dan weer. Beide regio's halen zelfs de Lissabondoelstelling van 60%. De jongeren hebben het daarentegen overal in

Duitsland moeilijk. Vooral in regio Berlijn (23,8%) is de jeugdwerkloosheid hoog. Het valt op dat, naast Berlijn, het in de eerste plaats de vijf regio's van de voormalige DDR zijn die een hoog aandeel jonge werklozen noteren. Zo telt Sachsen-Anhalt een aandeel werkloze jongeren van 23,4%. Trouwens, niet alleen bij de jongeren is de werkloosheid hoog. Oost-Duitsland kampt algemeen met hoge aandelen werklozen. Nog steeds is er een kloof tussen de voormalige DDR en BRD waarbij de welvarendheid van deze laatste zich onvoldoende of met vertraging laat voelen in Oost-Duitsland. Toch hebben de Oost-Duitse regio's ook troeven in handen die in de toekomst tot meer welvaart in de regio's moeten leiden. Zo bieden de automobiellindustrie en spitstechnologie in Sachsen en Thüringen perspectieven. In Berlijn en Brandenburg groeit de luchtvaartindustrie gestaag aan, terwijl Sachsen-Anhalt vooral naar de chemische nijverheid kijkt voor jobcreatie (Flanders Investment & Trade, 2004).

Cluster 5: Ook hier hindernissen voor kansengroepen

Zeventien regio's zijn terug te vinden in de vijfde cluster. Net als in de vorige cluster zijn de Lissabondoelstellingen ook hier nog niet bereikt. Meer zelfs, de hindernissen die vrouwen, ouderen en jongeren moeten nemen liggen in deze vijfde cluster nog hoger. Alleen de laaggeschoolden lijken beter stand te houden op de arbeidsmarkt. De globale werkzaamheidsgraad bedraagt er gemiddeld 58,9%. Bij de vrouwen en 55-plussers gaat het respectievelijk om amper 47,4% en 38,9%. De laaggeschoolden doen het iets beter, maar met een aandeel werkenden van 55,3% is er nog geen sprake van een evenredige deelname. De jongeren nemen tot slot ook een weinig rooskleurige positie in, zo is af te leiden uit hun werkloosheidsgraad van 22,5%.

Tabel 8. Overzicht vijfde cluster (stockvariabelen) (EU-regio's; jaargemiddelde 2005)

(%)	Werkzaamheidsgraad				Werkloosheidsgraad
	Totaal (15-64 jaar)	Vrouwen (15-64 jaar)	Ouderen (55-64 jaar)	Laag- geschoolden (25-64 jaar)	Jongeren (15-24 jaar)
Gemiddelde EU-27	63,3	55,9	42,2	54,6	18,8
Clustergemiddelde	58,9	47,4	38,9	55,3	22,5
pt2 Região Autónoma dos Açores	63,0	47,4	38,8	66,2	16,1
gr4 Nisia Aigaiou, Kriti	62,4	47,5	49,0	62,9	21,2
gr3 Attiki	61,4	48,8	38,0	53,1	23,1
ite Centro (IT)	61,1	50,8	35,1	55,2	21,1
es4 Centro (ES)	60,6	45,1	41,2	58,0	21,0
es1 Noroeste	59,9	49,1	41,0	56,3	21,3
es7 Canarias (ES)	59,7	48,6	40,4	57,0	24,3
gr2 Kentriki Ellada	59,7	44,0	45,4	61,0	28,7
ro3 Macroregiunea trei	58,5	51,5	36,3	49,5	20,2
ro2 Macroregiunea doi	58,4	53,3	46,3	60,4	20,2
ro4 Macroregiunea patru	58,4	52,1	42,7	56,6	20,2
gr1 Voreia Ellada	58,2	43,9	40,9	57,0	28,7
fr3 Nord - Pas-de-Calais	57,7	49,3	32,3	51,2	29,8
fr8 Méditerrané	56,7	50,7	35,8	52,3	25,7
es6 Sur	56,4	41,7	35,8	52,4	23,4
ro1 Macroregiunea unu	55,0	48,9	32,2	44,2	20,2
mt Malta	53,9	33,7	30,8	47,2	16,8

* Wat betreft jongerenwerkloosheid waren geen regionale gegevens beschikbaar voor Roemenië en werd het landelijke gemiddelde aangehouden.

Bron: FOD Economie – Algemene Directie Statistiek – EAK, Eurostat LFS (Bewerking Steunpunt WSE)

Deze cluster groepeert voornamelijk Zuid-Europese regio's. Zo bevinden de vier Griekse regio's – en dus ook hoofdstad Athene –, een paar Spaanse regio's, de Franse regio Méditerrané, de Italiaanse regio Centro – met hoofdstad Rome – en het Portugese Região Autónoma dos Açores zich hier. Daarnaast zijn alle regio's uit Roemenië hier te situeren. De enige meer noordelijke regio is het Franse Nord-Pas-de-Calais.

Een aantal gemeenschappelijke kenmerken vallen op. Vooreerst is het kostwinnersmodel in de landen rond de Middellandse Zee nog sterk aanwezig: de man gaat buitenshuis werken terwijl de vrouw de zorg voor het huishouden en de kinderen op zich neemt. De werkzaamheidsgraad van mannen ligt er dan ook een pak hoger dan deze van vrouwen. Verder kenmerken de regio's in deze cluster zich door een hoog aandeel laaggeschoolden in de bevolking. In elf van de zeventien regio's zijn meer dan vier op de tien inwoners laaggeschoold. De Azoren noteren hier veruit de hoogste score met maar liefst 81,3% laaggeschoolde inwoners, maar ook in de overige Spaanse regio's is de laaggeschooldheid hoog (meer dan 60%). Deze laaggeschoolden zijn veelal aan de slag in de landbouwsector die in de meeste regio's van deze cluster sterk aanwezig is. Vooral in Roemenië en Griekenland is dit het geval. In de Roemeense regio Macoregiunea doi is maar liefst 42,5% van de werkenden aan de slag in de landbouw. Let wel, in de meer verstedelijkte regio's van deze cluster – zoals in het Italiaanse Centro met hoofdstad Rome, het Griekse Attiki met hoofdstad Athene en het Franse Nord-Pas-de-Calais – is de aanwezigheid van de landbouwsector minder groot. Laaggeschoolden zijn er vooral aan de slag in de industrie en de toeristische sector.

Cluster 6: Rode lantaarn van Europa, ook gedragen door Wallonië en Brussel

De twaalf regio's in de zesde en laatste cluster worden geconfronteerd met meerdere probleemgebieden. Gemiddeld is slechts iets meer dan de helft van de 15-64-jarigen er aan het werk. Bij de vrouwen (44,3%), ouderen (29,6%) en laaggeschoolden (37,5%) zakken de werkzaamheidsgraden nog verder weg. En ook de jongeren hebben het moeilijk op de arbeidsmarkt, getuige een bijzonder hoge jeugdwerkloosheid van 35,4%. Deze minder goed presterende cluster bestaat voornamelijk uit Oost- en Zuid-Europese regio's. Het gaat om de zes Poolse regio's en dus ook hoofdstad Warschau, de twee Italiaanse regio's Isola en Sud, de Hongaarse regio Alfold Es Eszak en Slowakije. Echter, ook het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en het Waals Gewest zijn hier als enige West-Europese regio's te situeren.

Tabel 9. Overzicht zesde cluster (stockvariabelen) (EU-regio's; jaargemiddelde 2005)

(%)	Werkzaamheidsgraad				Werkloosheidsgraad	
	Totaal (15-64 jaar)	Vrouwen (15-64 jaar)	Ouderen (55-64 jaar)	Laag- geschoolden (25-64 jaar)	Jongeren (15-24 jaar)	
Gemiddelde EU-27	63,3	55,9	42,2	54,6	18,8	
Clustergemiddelde	52,2	44,3	29,6	37,5	35,4	
sk	Slovakia	57,7	50,9	30,3	26,3	30,1
pl1	Centralny	56,3	50,8	29,5	40,9	32,3
be3	Waals Gewest	56,1	48,4	32,2	45,4	31,8
be1	Brussels H. Gewest	54,8	47,9	39,6	42,1	35,1
pl3	Wschodni	54,1	49,2	32,8	47,4	36,5
pl4	Polnocno-Zachodni	52,0	44,5	25,7	32,7	36,5
pl2	Poludniowy	51,7	46,1	24,4	33,3	38,0
hu3	Alfold Es Eszak	51,1	45,3	26,2	32,3	24,7
pl6	Polnocny	50,6	43,6	25,4	34,2	38,2
pl5	Poludniowo-Zachodni	50,1	44,1	23,9	29,8	42,8
itg	Isole (IT)	46,0	30,4	32,6	42,4	41,5
itf	Sud (IT)	45,9	29,9	32,3	42,8	37,2

Bron: FOD Economie – Algemene Directie Statistiek – EAK, Eurostat LFS (Bewerking Steunpunt WSE)

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest noteert all round weinig gunstige cijfers. Het gewest kent wel een hoge aanwezigheid van jobs, maar de Brusselaars zelf kunnen daar onvoldoende van profiteren. De jobs worden voornamelijk ingevuld door pendelaars uit het Vlaams en het Waals Gewest. Zo is in Brussel nog geen 55% van de inwoners aan de slag in 2005. Bij de vrouwen gaat het om 48%, van de ouderen zijn vier op de tien werkzaam en bij de laaggeschoolden is dat iets meer, namelijk 42,1%. Tot slot is ook de jeugdwerkloosheid in Brussel met 35,1% bijzonder hoog. Het Brussels Gewest, de drukst bevolkte regio in Europa, kampt als grootstedelijk gebied met alle reeds eerder vermelde problemen, waarbij vooral de verhoogde aanwezigheid van kansengroepen de weinig bemoedigende arbeidsmarkt cijfers kleurt.

Ook in het Waals Gewest zijn de scores nog ver verwijderd van de Lissabondoelstellingen. De globale werkzaamheidsgraad bedraagt er 56,1%. Bij de vrouwen, 55-plussers en laaggeschoolden gaat het om respectievelijk 48,4%, 32,2% en 45,4%. Drie op de tien jongeren zijn er werkzoekend. Een hoge ongekwalificeerde uitstroom is hier de oorzaak van. Veel Waalse – en trouwens ook Brusselse – jongeren verlaten de schoolbanken zonder diploma secundair onderwijs en dit verlaagt hun kansen op de arbeidsmarkt.

De zes Poolse regio's zijn de hekkensluiters van Europa. Ze noteren op alle fronten de minst gunstige cijfers. De globale werkzaamheidsgraad schommelt er rond 50%. Alleen regio Centralny met hoofdstad Warschau noteert met 56,3% een iets hoger cijfer. De vrouwen zijn evenmin in groten getale aanwezig op de arbeidsmarkt. Vooral in de Noord-Poolse regio Polnocny is de vrouwelijke werkzaamheid laag (43,6%). In de hoofdstedelijke regio is bijna 51% van de vrouwen aan de slag. Het negatieve patroon zet zich ook door bij de ouderen waarvan in de verschillende regio's telkens ongeveer een kwart werkzaam is, met als enige uitzondering regio Wschodni waar een derde van de 55-plussers een job heeft. Deze laatste regio noteert ook betere cijfers voor de laaggeschoolden: met 47,4% komt regio Wschodni ver boven het clustergemiddelde van 37,5% uit. Ook regio Centralny (40,9%) heeft een hoger dan gemiddeld aandeel werkende laaggeschoolden; de andere Poolse regio's niet. Tot slot blijkt uit de cijfers dat de Poolse jongeren het erg moeilijk hebben op de arbeidsmarkt. De jongerenwerkloosheid varieert er van 32,3% in regio Centralny naar maar liefst 42,8% in regio Poludniowo-Zachodni, de hoogste notering in Europa.

4. Een dynamisch beeld van de Europese regio's

Een tweede clusteranalyse herneemt de vijf indicatoren uit de eerste analyse, maar weerhoudt ook de evolutie ervan in de periode 2000-2005. Het is immers belangrijk na te gaan of lidstaten hun werkzaamheidsgraden weten op te krikken, hun hoog niveau kunnen behouden of, in het slechtste geval, erop achteruit gaan. De resultaten van deze clusteranalyse moeten tegen het licht van de conjunctuur in de periode 2000-2005 gehouden worden. De onderzochte periode kenmerkt zich door een conjunctuurverzwakking. Het jaar 2000 was een topjaar, maar in 2001 vertraagde de wereldhandel en ook de terreuraanslagen van 11 september hadden economische gevolgen (Herremans, 2003). De eurozone had tijd nodig om te herstellen. Tijdens het jaar 2002 hield de laagconjunctuur aan. In 2003 leek de economie zich te herpakken, maar het herstel tijdens de tweede jaarhelft van 2003 en de eerste jaarhelft van 2004, viel stil in het tweede semester van 2004. Dat was hoofdzakelijk het gevolg van de appreciatie van de euro, de hoge olieprijs en het teruglopen van de groei in de overige grote economische blokken. Pas in 2005 tekenden zich de eerste sporen van standvastiger economisch herstel af (Hendrickx, 2005). Zoals zal blijken, werden sommige landen en sommige groepen in de maatschappij harder getroffen door de laagconjunctuur in de periode 2000-2005. Veelal zijn jongeren, ouderen en laaggeschoolden de eerste slachtoffers.

Tabel 10 toont dat de analyse zeven clusters oplevert. Ze worden gerangschikt volgens de evolutie van de globale werkzaamheidsgraad. Figuur 2 toont de spreiding van de Europese regio's over de verschillende clusters.

Tabel 10. Overzicht van de clusters (stock- en flowvariabelen)* (EU-regio's; jaargemiddelde 2000 en 2005)

	Aantal regio's	Werkzaamheidsgraad								Werkloosheidsgraad Jongeren (15-24 jaar)	
		Totaal (15-64 jaar)		Vrouwen (15-64 jaar)		Ouderen (55-64 jaar)		Laaggeschoolden (25-64 jaar)		2005 (%)	'00-'05 (ppn)
		2005 (%)	'00-'05 (ppn)	2005 (%)	'00-'05 (ppn)	2005 (%)	'00-'05 (ppn)	2005 (%)	'00-'05 (ppn)		
EU-27	93	63,4	+1,3	56,2	+2,6	42,3	+5,5	55,7	+0,9	18,7	+0,4
Cluster 1	19	61,5	+4,8	51,7	+6,4	42,3	+6,7	55,2	+4,3	21,2	-5,9
Cluster 2	2	46,0	+4,1	30,2	+5,9	32,5	+0,4	42,6	+2,3	39,4	-16,2
Cluster 3 (incl. VL)	13	65,6	+1,7	58,0	+3,8	33,1	+5,8	57,3	+1,5	15,3	+3,3
Cluster 4	23	71,7	+0,7	65,9	+2,1	54,0	+5,3	60,2	-0,4	12,6	+2,0
Cluster 5	21	63,5	+0,1	58,4	+1,4	43,8	+7,8	47,2	+1,1	17,8	+6,0
Cluster 6 (incl. BHG & WAL)	11	53,5	-1,2	45,9	-1,0	29,2	+2,3	37,4	-3,9	33,0	+2,5
Cluster 7	4	57,6	-6,6	51,5	-7,5	39,4	-12,6	53,2	-15,5	20,2	+2,4

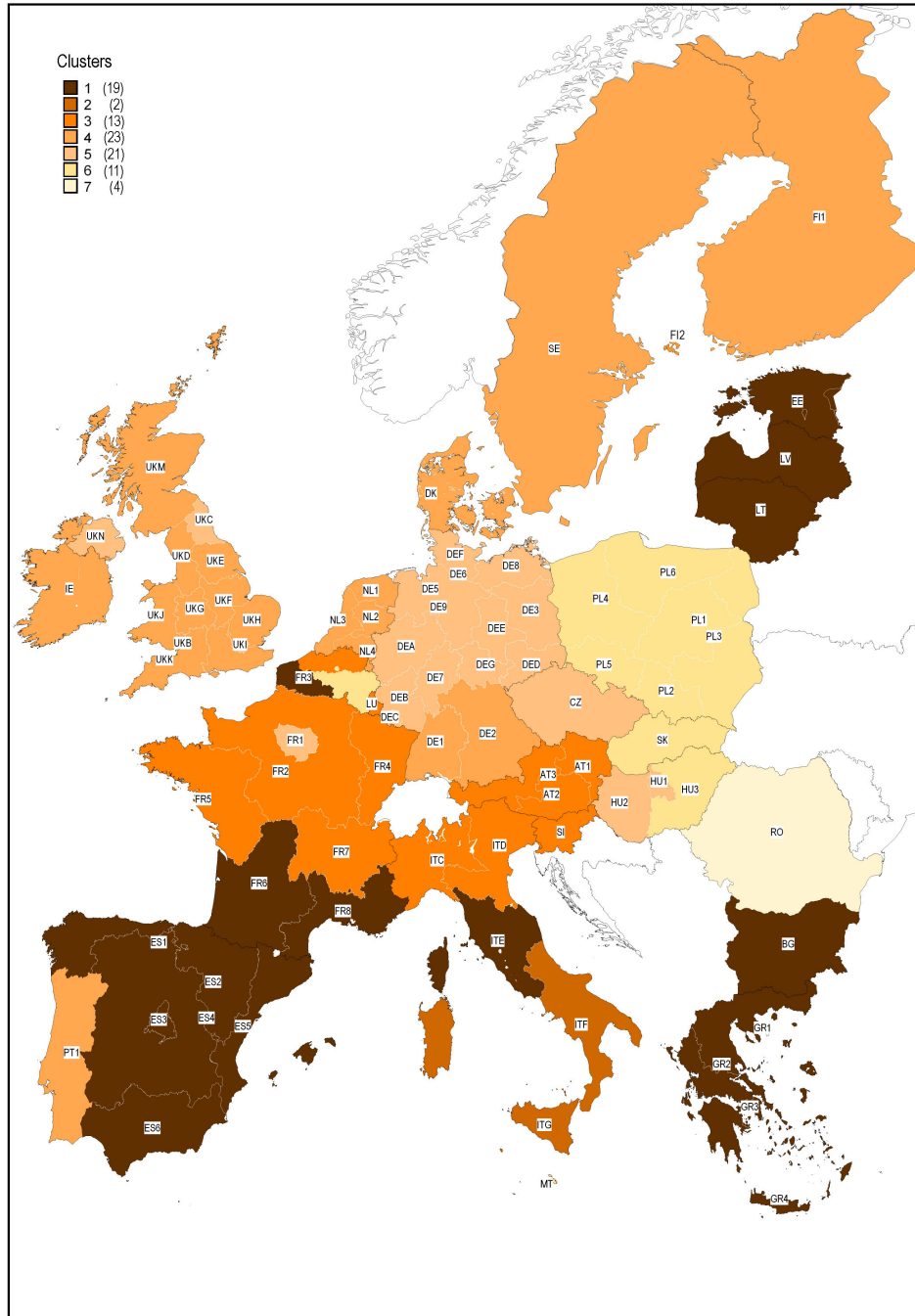
* clusteranalyse op basis van werkzaamheidsgraden en jongerenwerkloosheidsgraad in 2005 (stock) en van de evolutie in deze cijfers sinds 2000 (flow) – hiërarchische methode (Ward) gevolgd door niet-hiërarchische methode

Bron: FOD Economie – Algemene Directie Statistiek – EAK, Eurostat LFS (Bewerking Steunpunt WSE)

Gemiddeld in EU-27 steeg de werkzaamheidsgraad van de 15- tot en met 64-jarigen met +1,3 procentpunt (ppn) tussen 2000 en 2005. Het aandeel werkende vrouwen nam sterker toe met +2,6 ppn. Generatie na generatie nemen meer vrouwen actief deel aan de arbeidsmarkt; het traditionele kostwinnersmodel brokkelt af, zij het in sommige landen sneller en duidelijker dan in andere. Bovendien voorzien veel overheden maatregelen die de combinatie van gezin en arbeid makkelijker maken. Vaak is het immers zo dat vrouwen geen job uitoefenen omdat het niet te combineren valt met huishoudelijke taken en het opvoeden van de kinderen. Extra kinderopvang en systemen zoals tijdskrediet en ouderschapsverlof zijn Belgische voorbeelden van beleidsmaatregelen.

gelen die vrouwen richting arbeidsmarkt willen duwen of die hen aan het werk willen houden. Ook het aandeel werkende ouderen ging erop vooruit in de periode 2000-2005. Gemiddeld in Europa gaat het om een toename van +5,5 ppn. Dit is allicht enerzijds te verklaren door demografische factoren: elke generatie is actiever dan de vorige. Dit veroorzaakt een zogenaamd cohorte-effect. Bij de nieuwste generaties is dit cohorte-effect bijna uitgespeeld en is het intragenerationeel verschil niet meer zo groot, maar bij de 55-plussers van 2005 ligt de werkzaamheidsgraad nog steeds in belangrijke mate hoger dan bij de 55-plussers van vijf jaar geleden. Anderzijds draagt ook de blijvende beleidsaandacht voor ouderen op de arbeidsmarkt bij aan de vastgestelde stijging. De werkzaamheidsgraad van laaggeschoolden steeg slechts licht met +0,9 ppn in EU-27. Laaggeschoolden zijn een bijzonder kwetsbare groep op de arbeidsmarkt. Zij worden het snelst en het vaakst getroffen wanneer het economisch minder goed gaat. Extra aandacht voor het onderwijsniveau én het levenslang leren van de Europese bevolking blijft noodzakelijk. Tot slot blijkt uit tabel 10 dat de jongerenwerkloosheid met +0,4 ppn toenam tussen 2000 en 2005 in EU-27, wat aangeeft dat jongeren blijvend extra hulp nodig hebben bij hun eerste stappen op de arbeidsmarkt. Bovendien wordt de kwetsbare positie van jongeren hiermee nogmaals aangestipt: in tijden van laagconjunctuur zijn zij vaak bij de eerste slachtoffers op de arbeidsmarkt.

Figuur 2. Visuele weergave van de verschillende clusters (stock- en flowvariabelen)* (EU-regio's; jaargemiddelde 2000 en 2005)

* clusteranalyse op basis van werkzaamheidsgraden en jongerenwerkloosheidsgraad in 2005 (stock) en van de evolutie in deze cijfers sinds 2000 (flow) – hiërarchische methode (Ward) gevolgd door niet-hiërarchische methode

Bron: FOD Economie – Algemene Directie Statistiek – EAK, Eurostat LFS (Bewerking Steunpunt WSE)

Cluster 1: Gunstige evoluties, maar stand van zaken anno 2005 nog zwak

De eerste cluster groepeerde de regio's die qua evoluties beter presteren dan gemiddeld in Europa. Tussen 2000 en 2005 steeg de globale werkzaamheidsgraad in deze cluster met +4,8 ppn. Bij de vrouwen (+6,4 ppn) en ouderen (+6,7 ppn) was de evolutie nog forser. De laaggeschoolden zagen eveneens hun werkzaamheidsgraad toenemen (+4,3 ppn), terwijl het aandeel werkloze jongeren sterk afnam (-5,9 ppn). Hoewel de evoluties gunstiger zijn dan gemiddeld in Europa, zijn de Lissabonscores in deze cluster dat niet. Zowel globaal, als bij vrouwen en laaggeschoolden liggen de werkzaamheidsgraden lager dan in EU-27. Bij de 55-plussers komen deze regio's dan weer wel aan het Europese gemiddelde, maar toch zijn de vooropgestelde benchmarks anno 2005 nog niet in zicht. Extra aandacht behoeven ook de jongeren in de regio's van deze cluster want hoewel hun werkloosheidsgraad sterk afnam, vindt maar liefst een op de vijf jongeren geen job.

Tabel 11. Overzicht eerste cluster (stock- en flowvariabelen) (EU-regio's; jaargemiddelde 2000 en 2005)

	Werkzaamheidsgraad								Werkloosheidsgraad	
	Totaal (15-64 jaar)		Vrouwen (15-64 jaar)		Ouderen (55-64 jaar)		Laag- geschoolden (25-64 jaar)		Jongeren (15-24 jaar)	
	2005	'00-'05	2005	'00-'05	2005	'00-'05	2005	'00-'05	2005	'00-'05
	(%)	(ppn)	(%)	(ppn)	(%)	(ppn)	(%)	(ppn)	(%)	(ppn)
EU-27	63,4	+1,3	56,2	+2,6	42,3	+5,5	55,7	+0,9	18,7	+0,4
Clustergemiddelde	61,5	+4,8	51,7	+6,4	42,3	+6,7	55,2	+4,3	21,2	-5,9
es3 Comunidad de Madrid	68,5	+9,0	59,6	+13,8	48,6	+7,6	63,8	+9,1	16,5	-7,4
es6 Sur	56,4	+8,7	41,7	+10,2	35,8	+6,4	52,4	+6,8	23,4	-11,9
es2 Noreste	67,0	+7,3	55,3	+11,6	44,4	+7,1	59,8	+3,8	16,0	-4,6
es4 Centro (ES)	60,6	+6,6	45,1	+9,4	41,2	+4,9	58,0	+4,9	21,0	-7,1
es1 Noroeste	59,9	+6,6	49,1	+9,0	41,0	+3,0	56,3	+1,6	21,3	-9,6
gr3 Attiki	61,4	+6,4	48,8	+7,2	38,0	+7,1	53,1	+4,0	23,1	-7,3
lv Latvia	63,3	+5,9	59,3	+6,0	49,5	+14,1	51,6	+11,0	13,6	-7,7
es5 Este	67,4	+5,2	56,2	+7,6	46,8	+6,9	62,8	+3,9	17,3	-2,0
fr3 Nord-Pas-de-Calais	57,7	+5,2	49,3	+6,1	32,3	+12,3	51,2	+5,0	29,8	-8,1
ite Centro (IT)	61,1	+4,7	50,8	+7,4	35,1	+4,6	55,2	+2,6	21,1	-5,2
es7 Canarias (ES)	59,7	+4,4	48,6	+7,9	40,4	+1,2	57,0	+1,7	24,3	-0,2
bg Bulgaria	55,8	+4,3	51,7	+4,5	34,7	+12,6	40,8	+2,1	22,3	-11,0
ee Estonia	64,4	+4,1	62,1	+4,9	56,1	+12,8	50,0	+8,2	15,9	-7,6
lt Lithuania	62,6	+3,0	59,4	+1,2	49,2	+8,0	46,1	+9,4	15,7	-12,9
fr6 Sud-Ouest	64,7	+2,9	58,8	+3,6	39,2	+8,8	58,3	+2,6	16,8	-5,6
gr2 Kentriki Ellada	59,7	+2,2	44,0	+2,1	45,4	-0,6	61,0	-0,3	28,7	-4,4
gr1 Voreia Ellada	58,2	+2,1	43,9	+3,3	40,9	+0,8	57,0	+0,7	28,7	+0,4
fr8 Méditerrané	56,7	+1,7	50,7	+3,4	35,8	+7,9	52,3	+4,7	25,7	-0,6
gr4 Nisia Aigaiou, Kriti	62,4	+1,4	47,5	+2,1	49,0	+1,6	62,9	+0,6	21,2	+0,2

Bron: FOD Economie – Algemene Directie Statistiek – EAK, Eurostat LFS (Bewerking Steunpunt WSE)

Figuur 2 maakt duidelijk dat de eerste cluster, behalve de drie Baltische staten, voornamelijk Zuid-Europa kleurt. De Franse regio Nord-Pas-de-Calais is het enige West-Europese buitenbeentje. Maar liefst elf van de negentien regio's behoorden in de eerste clusteranalyse tot de vijfde en dus minder goed presterende cluster. Dit betekent dat, hoewel deze regio's nog een lange weg te gaan hebben naar Lissabon, zij wel een meer dan gemiddelde sprong voorwaarts maakten tussen 2000 en 2005. Dit is bijvoorbeeld het geval voor de Griekse regio's. Toch zijn er ook vijf regio's die, zo volgde uit de eerste analyse, de Europese streefdoelen reeds (gedeeltelijk) bereikten anno 2005

en hier dus evenzeer de beste resultaten neerzetten. Het gaan onder meer om Estland en Letland. We overlopen de voornaamste vaststellingen aan de hand van tabel 11.

Alle Spaanse regio's behoren tot deze eerste cluster. Dit betekent dat Spanje in de periode 2000-2005 globaal een goed Lissabonrapport kan voorleggen. Vooral regio Comunidad de Madrid scoort goed. Met een werkzaamheidstoename van maar liefst +9,0 ppn zijn de Madrilenen goed op weg om de Lissabondoelstellingen in 2010 te bereiken. Hetzelfde kan worden gezegd van de regio's Noreste en Este. Het zijn dan ook deze drie regio's waarvan in de eerste clusteranalyse bleek dat ze tot de subtop van Europa behoren. De overige Spaanse regio's boeken ook vooruitgang, maar hun scores blijven anno 2005 weinig rooskleurig. Dit is bijvoorbeeld het geval voor de Zuiderse regio Sur waar ondanks een toename van maar liefst +10,2 ppn amper vier op de tien vrouwen werkzaam zijn.

Naast alle Spaanse zijn ook alle Griekse regio's in de eerste cluster terug te vinden. De regio Attiki met hoofdstad Athene ging er het sterkst op vooruit. Het aandeel werkzame 15-64-jarigen steeg met +6,4 ppn naar 61,4%. Hetzelfde patroon keert terug: de Lissabondoelstelling is nog veraf ondanks de sterke toename. De evoluties in werkzaamheid in drie andere Griekse regio's zijn minder uitgesproken gunstig. De globale en vrouwelijke werkzaamheidsgraad steeg er telkens met zo'n +2 ppn, terwijl er bij de ouderen en laaggeschoolden eerder sprake was van een stagnatie. En ook bij de Griekse jongeren is de vooruitgang beperkt en zelfs licht negatief in regio Voreia Ellada.

Van de drie Franse regio's in deze cluster noteren de meest zuidelijke gelijkaardige cijfers. In vergelijking met de andere regio's in deze cluster kenmerken zowel regio Sud-Ouest als regio Méditerrané zich immers door relatief bescheiden toenames bij de 15-64-jarigen, de vrouwen en de laaggeschoolden en door een sterke toename bij de ouderen. Let wel, al deze evoluties blijven beter dan gemiddeld in Europa. De situatie van jongeren verbeterde vooral in Sud-Ouest. In de regio aan de Middellandse Zee blijft de jongerenwerkloosheid echter bijzonder hoog (25,7%) en kon ook geen verbetering worden vastgesteld in de periode 2000-2005. De resterende Franse regio is Nord-Pas-de-Calais, de enige regio die meer in het noordwesten van Europa ligt in deze cluster. De regio ging er in 2000-2005 op alle vlakken op vooruit, vooral bij de ouderen is de toename met +12,3 ppn indrukwekkend. Desalniettemin blijven de scores er anno 2005 weinig bemoedigend. Vooral de jongeren vormen een kwetsbare groep: drie op de tien jongeren vinden geen job.

Tot slot behoren ook de drie Baltische staten tot deze cluster. Zoals uit de eerste clusteranalyse bleek, slagen Estland en Letland reeds in 2005 gedeeltelijk voor het Lissabonexamen. Als ze hun groeiritme van 2000-2005 aanhouden, zullen zij alle doelstellingen bereiken. Voor Litouwen is de weg nog iets langer. Vooral de globale werkzaamheidsgraad van 62,6% in 2005 en het groeipercentage van +3 ppn in 2000-2005 moeten nog sterker worden opgekrikt.

Cluster 2: Zuid-Italië nog veraf van Lissabon ondanks positieve evolutie

Slechts twee regio's behoren tot de tweede cluster. Het gaat om de twee Zuid-Italiaanse regio's: Isole en Sud. Ze hebben gemeenschappelijk dat hun scores anno 2005 erg zwak zijn – ze behoorden in de eerste clusteranalyse dan ook tot de staart van het Europese peloton – maar dat ze relatief goede evoluties optekenen in de periode 2000-2005. Qua evolutie sluiten deze regio's eigenlijk aan bij de eerste cluster, behalve wat betreft de werkzaamheidsgraad van ouderen. Deze stagneerde in de beschouwde periode.

Tabel 12. Overzicht tweede cluster (stock- en flowvariabelen) (EU-regio's; jaargemiddelde 2000 en 2005)

	Werkzaamheidsgraad								Werkloosheidsgraad	
	Totaal (15-64 jaar)		Vrouwen (15-64 jaar)		Ouderen (55-64 jaar)		Laag- geschoolden (25-64 jaar)		Jongeren (15-24 jaar)	
	2005	'00-'05	2005	'00-'05	2005	'00-'05	2005	'00-'05	2005	'00-'05
	(%)	(ppn)	(%)	(ppn)	(%)	(ppn)	(%)	(ppn)	(%)	(ppn)
EU-27	63,4	+1,3	56,2	+2,6	42,3	+5,5	55,7	+0,9	18,7	+0,4
Clustergemiddelde	46,0	+4,1	30,2	+5,9	32,5	+0,4	42,6	+2,3	39,4	-16,2
itg Isole (IT)	46,0	+4,9	30,4	+7,2	32,6	+4,4	42,4	+1,5	41,5	-15,6
itf Sud (IT)	45,9	+3,3	29,9	+4,6	32,3	+0,2	42,8	-0,8	37,2	-16,7

Bron: FOD Economie – Algemene Directie Statistiek – EAK, Eurostat LFS (Bewerking Steunpunt WSE)

De Italiaanse eilanden doen het beter dan het Zuid-Italiaanse vasteland. De regio Isole noteert telkens een sterkere verbetering van de situatie dan de regio Sud. Desondanks zijn de werkzaamheidsgraden in beide regio's bijzonder laag: nog niet de helft van de inwoners is er aan het werk in 2005. Bij de vrouwen en de ouderen gaat het zelfs om amper een derde. En ook de jongeren komen niet aan de bak in Zuid-Italië: maar liefst vier op de tien 15-24-jarigen zijn er werkloos.

Cluster 3: Vlaams Gewest in de Europese middenmoot

De derde cluster bundelt dertien regio's die qua evolutie in de periode 2000-2005 de Europese gemiddelden lichtjes overstijgen. De globale werkzaamheidsgraad in deze cluster steeg met +1,7 ppn. Bij de vrouwen en de ouderen ging het respectievelijk om +3,8 ppn en +5,8 ppn. De werkzaamheid van laaggeschoolden steeg met +1,5 ppn. Alleen bij de jongeren doen de regio's uit deze cluster het minder goed dan het EU-27-gemiddelde. Hun werkloosheidsgraad nam toe met +3,3 ppn in deze cluster. Toch blijft het aandeel werkloze jongeren relatief beperkt (15,3%).

Behalve de Portugese Região Autónoma dos Açores, betreft het hier allemaal regio's die ook in de eerste analyse tot dezelfde cluster behoorden, met name de cluster waarbij vooral de ouderen-werkzaamheid laag was. Dezelfde regio's vinden elkaar dus terug: de drie Oostenrijkse regio's, Luxemburg, Slovenië, een aantal Franse en Italiaanse regio's en het Vlaams Gewest. Deze cluster kleurt voornamelijk Midden-Europa (figuur 2).

Tabel 13. Overzicht derde cluster (stock- en flowvariabelen) (EU-regio's; jaargemiddelde 2000 en 2005)

	Werkzaamheidsgraad								Werkloosheidsgraad	
	Totaal (15-64 jaar)		Vrouwen (15-64 jaar)		Ouderen (55-64 jaar)		Laag- geschoolden (25-64 jaar)		Jongeren (15-24 jaar)	
	2005	'00-'05	2005	'00-'05	2005	'00-'05	2005	'00-'05	2005	'00-'05
	(%)	(ppn)	(%)	(ppn)	(%)	(ppn)	(%)	(ppn)	(%)	(ppn)
EU-27	63,4	+1,3	56,2	+2,6	42,3	+5,5	55,7	+0,9	18,7	+0,4
Clustergemiddelde	65,6	+1,7	58,0	+3,8	33,1	+5,8	57,3	+1,5	15,3	+3,3
itc Nord Ovest	64,7	+4,2	54,5	+6,1	28,7	+5,9	57,5	+3,7	14,6	-1,5
si Slovenia	66,0	+3,3	61,3	+2,8	30,7	+8,4	56,1	+2,7	15,9	-0,5
pt2 Região Autónoma dos Açores	63,0	+2,9	47,4	+6,0	38,8	+4,3	66,2	+2,6	16,1	+7,9
itd Nord Est	66,1	+2,5	56,0	+3,9	29,9	+2,9	59,0	+1,5	11,3	+1,2
at2 Südösterreich	68,1	+2,3	60,8	+4,9	28,0	+3,6	48,6	+1,9	8,9	+3,0
fr7 Centre-Est	65,0	+2,1	60,2	+3,9	37,4	+5,8	58,7	+0,8	18,5	+0,7
fr2 Bassin Parisien	63,8	+1,7	58,4	+3,7	35,6	+8,7	59,7	+2,7	22,8	+2,9
fr5 Ouest	65,0	+1,6	60,6	+4,3	35,5	+11,1	58,8	+1,3	19,8	+2,7
at3 Westösterreich	71,1	+1,3	63,7	+3,2	34,6	+5,5	55,7	+1,1	7,7	+3,2
be2 Vlaams Gewest	64,9	+1,0	57,9	+3,2	30,5	+4,9	52,3	-0,9	14,2	+2,9
lu Luxembourg	63,6	+0,9	53,7	+3,7	31,7	+4,5	61,0	+3,9	13,7	+7,3
fr4 Est	64,2	+0,6	58,4	+3,1	37,0	+9,4	58,1	+1,7	21,1	+5,0
at1 Ostösterreich	66,8	-2,0	61,1	+0,3	31,5	+0,7	53,2	-3,7	14,0	+8,6

Bron: FOD Economie – Algemene Directie Statistiek – EAK, Eurostat LFS (Bewerking Steunpunt WSE)

De Vlaamse werkzaamheidsgraad steeg tussen 2000 en 2005 met +1 ppn. Als dit groeiritmte ook in de periode 2005-2010 wordt aangehouden, is het evident dat Vlaanderen de 70%-norm niet zal halen. Bij de vrouwen gaat het wel de goede kant op: met een toename van +3,2 ppn in 2000-2005 lijkt het Europese streefdoel van 60% haalbaar. De werkzaamheidsgraad van ouderen ging er in de beschouwde periode nog sterker op vooruit (+4,9 ppn). Indien Vlaanderen dit groeiritmte kan hernemen in de komende vijf jaren, dan nog is de benchmark van 50% echter geen haalbare kaart. En niet alleen de 55-plussers verdienen beleidsaandacht. Uit de cijfers blijkt dat de situatie van laaggeschoolden en jongeren er niet op verbeterde tussen 2000 en 2005. In periodes van laagconjunctuur komt hun precare positie op de arbeidsmarkt extra naar voor en zijn zij vaak bij de eerste slachtoffers. Bij de laaggeschoolden zakte de werkzaamheidsgraad licht met -0,9 ppn. Bij de jongeren steeg het aandeel werkzoekenden met +2,9 ppn.

Zoals bij de eerste clusteranalyse aangegeven, wordt Vlaanderen gedurende het Lissabonproces vaak afgezet tegen een aantal toetsregio's. Het gaat om Este, Ouest, Westösterreich, Noord-Nederland, Baden-Württemberg, Eastern en Koze-Magyarorszag. Kijken we naar hoe het deze benchmarkregio's verging in de periode 2000-2005, dan moeten we vaststellen dat de prestaties van het Vlaams Gewest eerder zwak uitvallen. Enkele uitzonderingen daar gelaten, steeg de werkzaamheid zowel globaal als voor de kansengroepen sterker in de zeven toetsregio's dan in Vlaanderen. Alleen regio Baden-Württemberg en regio Eastern doen het op sommige vlakken nog iets minder goed, maar zoals gezegd hebben deze regio's wel wat marge. Voorts nam de jeugdwerkloosheid tussen 2000 en 2005 in alle benchmarkregio's toe, behalve in de Spaanse regio Este. In Westösterreich, Baden-Wurttemberg en Kozep-Magyarorszag is de toename sterker dan in Vlaanderen.

De vier Franse regio's die deze cluster omvat, vertonen een gelijkaardig patroon als het Vlaams Gewest. De werkzaamheid groeide aan, weliswaar onvoldoende. Alleen bij de vrouwen uit deze regio's is de benchmark van 60% haalbaar of reeds behaald. Bij de ouderen werd tussen 2000 en 2005 een forse vooruitgang geboekt – in regio Ouest ging het zelfs om +11,1 ppn – maar een

werkzaamheidsgraad van 50% ligt nog lang niet in het vizier. Ook dienen deze regio's uit te kijken voor de jongeren. Het aandeel jonge werklozen nam toe tussen 2000 en 2005. In de regio's Bassin Parisien en Est ging het om respectievelijk +2,9 ppn en +5 ppn zodat anno 2005 meer dan één op de vijf jongeren er werkloos is.

De drie Oostenrijkse regio's kunnen zowel globaal als voor vrouwen, laaggeschoolden en jongeren een goed rapport voorleggen. Alleen bij de ouderen hinkt Oostenrijk achterop anno 2005. Tussen 2000 en 2005 werden in de regio's Südösterreich en Westösterreich globaal positieve evoluties opgetekend, alsook bij vrouwen, laaggeschoolden en ouderen. Bij deze laatste groep blijft de werkzaamheidsgraad evenwel erg laag. Bij de jongeren kon geen positieve evolutie worden vastgesteld in de twee vermelde Oostenrijkse regio's. De jeugdwerkloosheid in Südösterreich en Westösterreich steeg met zo'n +3 ppn. In Ostösterreich, de regio die grenst aan de nieuwe Oost-Europese lidstaten, was deze negatieve trend nog sterker. Het aandeel jonge werklozen steeg er met maar liefst +8,6 ppn. Bovendien werden in deze regio ook qua werkzaamheid minder goede cijfers opgetekend. Zo zakte de globale werkzaamheidsgraad in Ostösterreich met -2 ppn. Bij laaggeschoolden ging het zelfs om -3,7 ppn. Bij vrouwen en ouderen zien we een stagnatie. Dit toont aan dat de invloed die Oostenrijk ondervindt van de uitbreiding van Europa niet voor alle groepen in de maatschappij even positief is. Wil Oostenrijk (en zeker regio Ostösterreich) zicht houden op de Lissabondoelstellingen, dan moeten de inspanningen om meer personen – niet in het minst ouderen – aan het werk te krijgen, worden aangescherpt.

Cluster 4: Hoe het de Europese (sub)top verging in 2000-2005

De vierde cluster is met 23 regio's de grootste cluster. De vastgestelde evoluties tussen 2000 en 2005 liggen beneden de Europese gemiddelden, maar tegelijk dient gezegd dat de regio's uit deze cluster reeds tot de Europese (sub)top behoren. Het gaat met andere woorden over regio's die de Lissabondoelstellingen reeds geheel, gedeeltelijk of bijna bereikten anno 2005. Bij deze regio's is het vooral belangrijk na te gaan of ze hun positie in de kopgroep van Europa in de periode 2000-2005 verstevigden of consolideerden, dan wel die positie aan het verliezen zijn.

Tabel 14. Overzicht vierde cluster (stock- en flowvariabelen) (EU-regio's; jaargemiddelde 2000 en 2005)

	Werkzaamheidsgraad								Werkloosheidsgraad	
	Totaal (15-64 jaar)		Vrouwen (15-64 jaar)		Ouderen (55-64 jaar)		Laag- geschoolden (25-64 jaar)		Jongeren (15-24 jaar)	
	2005	'00-'05	2005	'00-'05	2005	'00-'05	2005	'00-'05	2005	'00-'05
	(%)	(ppn)	(%)	(ppn)	(%)	(ppn)	(%)	(ppn)	(%)	(ppn)
EU-27	63,4	+1,3	56,2	+2,6	42,3	+5,5	55,7	+0,9	18,7	+0,4
Clustergemiddelde	71,7	+0,7	65,9	+2,1	54,0	+5,3	60,2	-0,4	12,6	+2,0
pt3 Região Autónoma da Madeira	67,6	+3,7	60,4	+5,6	54,5	+3,2	73,1	+1,1	16,1	+7,9
cy Cyprus	68,5	+3,1	58,4	+5,4	50,6	+1,1	63,3	+1,9	13,9	+3,7
ie Ireland	67,6	+3,1	58,3	+5,1	51,6	+6,5	58,4	+2,5	8,6	+2,1
ukm Scotland	72,0	+2,7	66,8	+2,6	54,6	+9,6	54,0	+2,9	13,1	-1,5
ukl Wales	68,3	+2,2	64,3	+3,8	48,4	+5,7	52,4	+6,2	12,9	-2,8
nl1 Noord-Nederland	71,1	+1,4	64,9	+4,6	43,2	+7,0	58,1	+2,1	9,8	+2,3
se Sweden	72,5	+1,4	70,4	+0,7	69,4	+5,1	66,0	-0,5	22,8	+13,3
fi1 Manner-Suomi	68,4	+1,3	66,5	+2,3	52,7	+11,2	57,8	-1,3	20,1	-1,4
ukd North West (incl. Merseyside)	70,2	+1,2	65,5	+3,0	51,4	+5,7	48,1	-1,5	12,5	+0,3
ukg West Midlands	71,1	+1,2	64,8	+1,3	57,1	+5,9	55,0	+0,1	12,4	-2,1
uke Yorkshire and The Humber	71,0	+0,7	65,1	+0,5	56,4	+6,8	50,2	-3,2	13,3	-1,3
ukf East Midlands	73,5	+0,7	67,7	+1,7	58,2	+4,2	57,5	-3,3	11,5	-1,2
de1 Baden-Württemberg	70,0	+0,6	63,2	+1,9	52,1	+7,9	59,1	+1,1	11,1	+5,9
nl4 Zuid-Nederland	73,0	+0,5	65,6	+3,1	43,2	+8,2	58,6	+1,2	7,0	+2,1
nl3 West-Nederland	73,7	+0,2	67,4	+2,8	48,9	+9,3	60,0	+1,5	8,4	+2,1
ukk South West	75,5	-0,1	69,8	+0,6	60,4	+5,4	62,9	-0,6	10,1	+0,3
nl2 Oost-Nederland	73,4	-0,2	65,9	+2,3	44,9	+4,9	60,2	-0,3	8,2	+3,5
ukh Eastern	75,2	-0,2	68,4	+0,0	62,2	+5,2	62,5	-1,8	10,8	+2,2
de2 Bayern	70,1	-0,3	63,0	+0,5	49,7	+9,1	56,9	-1,2	11,6	+6,9
dk Denmark	75,9	-0,5	71,9	-0,2	59,5	+4,9	61,5	-1,0	8,6	+1,9
pt1 Continente (PT)	67,6	-1,1	62,0	+0,9	50,6	-0,4	71,6	-1,5	16,5	+7,5
ukj South East	75,8	-1,4	69,6	-0,5	62,7	+3,8	63,1	-2,9	10,6	+2,5
fi2 Aland	77,2	-3,2	76,6	+0,6	60,2	-8,1	74,4	-9,6	20,1	-8,3

Bron: FOD Economie – Algemene Directie Statistiek – EAK, Eurostat LFS (Bewerking Steunpunt WSE)

Kijken we eerst naar de Scandinavische landen, dan valt op dat zij niet over de gehele lijn positieve resultaten neerzetten. In Zweden en de Finse regio Manner-Suomi nam zowel de globale, als vrouwelijke en ouderenwerkzaamheid toe, maar daalde het aandeel werkende laaggeschoolden tussen 2000 en 2005. De toename van jeugdwerkloosheid in deze periode in Zweden is het gevolg van methodologische veranderingen en weerspiegelt niet de werkelijke evolutie (Eurostat, 2006). Desalniettemin blijft de jeugdwerkloosheid anno 2005 erg hoog, zoals in de eerste clusteranalyse reeds duidelijk werd. Naast Zweden en regio Manner-Suomi behoren ook Denemarken en de andere Finse regio Aland tot de top van Europa. Meer dan drie kwart van de inwoners is er in 2005 aan de slag en de werkzaamheidsgraden van alle kansengroepen liggen er bijzonder hoog. Zelfs al hebben deze regio's dus wat marge, toch mogen ze niet zomaar achteroverleunen. Immers, in de periode 2000-2005 nam de globale werkzaamheidsgraad licht af in Denemarken (-0,5 ppn) en sterk af in de kleine regio Aland (-3,2 ppn). Bij de kansengroepen zijn het in deze regio's vooral de laaggeschoolden die niet uit beleidsoog verloren mogen worden. Zowel in Denemarken (-1 ppn) als in Aland (-9,6 ppn) nam het aandeel laaggeschoolde werkenden af.

Ook de vier Nederlandse regio's zijn in deze cluster terug te vinden. Zoals eerder bleek, zijn onze noorderburen goed op weg om de Lissabondoelstellingen te halen. Bovendien toont tabel 14 nu dat de vier regio's veelal positieve evoluties neerzetten in de periode 2000-2005. Vooral bij de

ouderen werd de werkzaamheid opgeschroefd, bijvoorbeeld met +9,3 ppn in West-Nederland. In Oost-Nederland waren de werkzaamheidsevoluties iets minder uitgesproken positief en soms licht negatief, maar deze regio kenmerkt zich sowieso door erg hoge aandelen werkenden, zowel globaal als bij de kansengroepen. Waar Nederland minder goed scoort, is bij de jongeren. In alle regio's steeg het aandeel werkloze jongeren tussen 2000 en 2005. Regio Oost-Nederland kende met +3,5 ppn de sterkste toename, maar dan nog is een jeugdwerkloosheid van 8,2% erg laag.

Van de Angelsaksische regio's die tot deze cluster behoren, leggen Wales en Schotland de beste cijfers voor. Zowel de globale werkzaamheid als de arbeidsmarktsituatie voor vrouwen, ouderen, laaggeschoolden en jongeren verbeterde tussen 2000 en 2005. Hierdoor bevestigden en verstevigden deze regio's hun koppositie in Europa. Ook in de overige regio's van het Verenigd Koninkrijk is het verhaal overwegend positief. Enkel in regio South East was weinig verbetering te merken in de periode 2000-2005. Alleen bij de 55-plussers kon de werkzaamheidsgraad worden opgekrikt; op alle andere vlakken werd verlies genoteerd. Desalniettemin blijft South East anno 2005 een van de best scorende Europese regio's.

Cluster 5: Ouderen vooruit, jongeren achteruit

De vijfde cluster bestaat uit 21 regio's die zich gemiddeld kenmerken door een stabilisatie van de globale werkzaamheid (+0,1 ppn), een toename van de werkzaamheid van vrouwen (+1,4 ppn) en laaggeschoolden (+1,1 ppn), een sterke toename van het aandeel werkende 55-plussers (+7,8 ppn) en een forse stijging van de jeugdwerkloosheid (+6 ppn).

Tabel 15. Overzicht vijfde cluster (stock- en flowvariabelen) (EU-regio's; jaargemiddelde 2000 en 2005)

	Werkzaamheidsgraad								Werkloosheidsgraad	
	Totaal (15-64 jaar)		Vrouwen (15-64 jaar)		Ouderen (55-64 jaar)		Laag- geschoolden (25-64 jaar)		Jongeren (15-24 jaar)	
	2005	'00-'05	2005	'00-'05	2005	'00-'05	2005	'00-'05	2005	'00-'05
	(%)	(ppn)	(%)	(ppn)	(%)	(ppn)	(%)	(ppn)	(%)	(ppn)
EU-27	63,4	+1,3	56,2	+2,6	42,3	+5,5	55,7	+0,9	18,7	+0,4
Clustergemiddelde	63,5	+0,1	58,4	+1,4	43,8	+7,8	47,2	+1,1	17,8	+6,0
hu1 Kozep-Magyarorszag	63,3	+2,9	57,5	+3,2	42,6	+14,1	45,8	+7,2	14,4	+3,3
ukn Northern Ireland	66,0	+2,8	59,3	+3,5	48,2	+6,3	53,1	+3,0	11,1	+1,0
ukc North East	66,8	+2,2	62,5	+3,1	47,4	+8,8	44,6	-1,2	15,9	-3,2
dee Sachsen-Anhalt	60,4	+1,4	57,3	+3,1	37,3	+9,0	44,9	+12,2	23,4	+10,3
dec Saarland	62,1	+1,1	55,3	+3,0	39,5	+9,7	49,1	+9,2	18,0	+8,1
deb Rheinland-Pfalz	66,9	+0,9	59,7	+2,4	47,6	+11,4	51,1	+2,4	13,8	+6,1
de4 Brandenburg	62,7	+0,8	60,2	+2,7	38,8	+7,0	43,6	+10,6	22,4	+6,0
de6 Hamburg	66,5	+0,5	61,1	+0,6	48,9	+1,3	51,6	-4,2	14,9	+6,7
dea Nordrhein-Westfalen	63,3	+0,5	56,4	+2,9	42,9	+8,9	49,2	-0,1	15,7	+8,0
ded Sachsen	62,8	+0,2	60,7	+2,7	40,4	+7,3	39,2	+5,6	20,5	+7,7
de7 Hessen	66,9	+0,0	60,0	+1,1	46,9	+7,3	53,7	+0,4	13,0	+6,5
de9 Niedersachsen	64,4	+0,0	57,8	+1,9	45,4	+6,3	50,5	+0,3	16,2	+6,9
hu2 Dunantul	58,7	-0,1	52,3	+0,5	32,2	+10,6	41,8	+1,4	16,8	+6,7
cz Czech Republic	64,8	-0,1	56,3	-0,5	44,5	+8,4	41,2	-6,0	19,2	+2,2
def Schleswig-Holstein	66,4	-0,4	60,3	+1,6	48,2	+4,6	50,0	-4,9	15,4	+7,5
de8 Mecklenburg-Vorpommern	60,7	-1,3	58,9	+2,2	37,7	+6,9	37,0	-2,1	20,9	+8,8
uki London	67,3	-1,4	60,6	-1,3	58,6	+7,8	45,6	-3,5	19,7	+3,9
fr1 Ile de France	64,2	-1,5	59,1	-1,8	46,0	+7,4	62,0	-0,7	20,4	+4,4
de3 Berlin	58,5	-1,9	57,0	+0,0	40,4	+3,5	39,8	-2,5	23,8	+8,6
de5 Bremen	59,3	-2,1	54,5	-0,6	43,4	+6,2	46,1	-4,5	19,3	+8,7
deg Thüringen	62,4	-2,6	59,0	-1,6	41,8	+10,0	50,8	-0,3	19,3	+8,1

Bron: FOD Economie – Algemene Directie Statistiek – EAK, Eurostat LFS (Bewerking Steunpunt WSE)

Veertien van de 21 regio's in deze cluster behoren tot Duitsland. Sachsen-Anhalt, een Duitse regio waar de Lissabondoelstellingen nog veraf zijn, noteerde de sterkste toenames qua werkzaamheid. Globaal steeg de werkzaamheid er met +1,4 ppn. Bij de vrouwen, ouderen en laaggeschoolden gaat het in stijgende lijn, respectievelijk +3,1 ppn, +9 ppn en +12,2 ppn. De jongeren gingen er tussen 2000 en 2005 echter niet op vooruit. Het aandeel jonge werkzoekenden in Sachsen-Anhalt steeg met +10,3 ppn waardoor hun werkloosheidsgraad anno 2005 maar liefst 23,4% bedraagt. In Thüringen werden de zwakste Duitse evoluties geregistreerd. Het aandeel werkende 15-64-jarigen daalde tussen 2000 en 2005 met -2,6 ppn. Ook bij de vrouwen en laaggeschoolden was er een afname in werkzaamheid en bij de jongeren steeg de werkloosheid. Enkel bij de ouderen kon Thüringen vooruitgang boeken. Hun werkzaamheidsgraad steeg met +10 ppn. De scores van overige Duitse regio's bevinden zich tussen deze van Sachsen-Anhalt en Thüringen.

In de Hongaarse regio's Kozep-Magyarorszag en Dunantul is de toename van de ouderenwerkzaamheid tussen 2000 en 2005 eveneens indrukwekkend. In de eerste regio, die trouwens een van de toetsregio's voor Vlaanderen is, ging het om +14,1 ppn. Bovendien zet deze regio, waartoe hoofdstad Budapest behoort, ook globaal, bij vrouwen en laaggeschoolden positieve resultaten neer. Alleen bij de jongeren waren de resultaten minder goed: de jeugdwerkloosheid steeg met +3,3 ppn, wat desondanks een beter dan gemiddelde evolutie is in deze cluster.

Cluster 6: Zwakke regio's met zwakke evoluties, ook Wallonië en Brussel

De zesde cluster groepeert elf regio's waar gemiddeld de arbeidsmarktsituatie van alle beschouwde groepen verslechterde in de periode 2000-2005, met uitzondering van de 55-plussers. De grotendeels negatieve evoluties komen bovenop de sowieso weinig rooskleurige Lissabon-scores van de regio's in deze cluster. Ze behoren alle tot de staart van Europa, zoals bleek uit de eerste clusteranalyse. De globale werkzaamheid zakte in deze cluster met -1,2 ppn tussen 2000 en 2005. Bij de vrouwen bedroeg het verlies -1 ppn, bij de laaggeschoolden ging het om een achteruitgang van -3,9 ppn en de jongerenwerkloosheid nam toe met +2,5 ppn. De ouderen vormen de enige groep waar vooruitgang werd geboekt. De toename van +2,3 ppn zet evenwel weinig zoden aan de dijk: met een gemiddelde van 29,2% blijft de ouderenwerkzaamheid anno 2005 bijzonder laag in de regio's van deze cluster.

Tabel 16. Overzicht zesde cluster (stock- en flowvariabelen) (EU-regio's; jaargemiddelde 2000 en 2005)

	Werkzaamheidsgraad								Werkloosheidsgraad		
	Totaal (15-64 jaar)		Vrouwen (15-64 jaar)		Ouderen (55-64 jaar)		Laag- geschoolden (25-64 jaar)		Jongeren (15-24 jaar)		
	2005	'00-'05	2005	'00-'05	2005	'00-'05	2005	'00-'05	2005	'00-'05	
	(%)	(ppn)	(%)	(ppn)	(%)	(ppn)	(%)	(ppn)	(%)	(ppn)	
EU-27	63,4	+1,3	56,2	+2,6	42,3	+5,5	55,7	+0,9	18,7	+0,4	
Clustergemiddelde	53,5	-1,2	45,9	-1,0	29,2	+2,3	37,4	-3,9	33,0	+2,5	
sk	Slovakia	57,7	+1,4	50,9	-0,2	30,3	+8,8	26,3	-3,9	30,1	-6,8
be3	Waals Gewest	56,1	+0,1	48,4	+2,0	32,2	+6,8	45,4	-2,1	31,8	+4,9
be1	Brussels H. Gewest	54,8	-0,2	47,9	-1,0	39,6	+5,1	42,1	-2,9	35,1	+4,2
hu3	Alfold Es Eszak	51,1	-0,3	45,3	+0,4	26,2	+8,1	32,3	+0,1	24,7	+9,2
mt	Malta	53,9	-0,6	33,7	+0,3	30,8	+2,2	47,2	-2,0	16,8	+5,0
pl2	Poludniowy	51,7	-1,4	46,1	-0,6	24,4	+1,5	33,3	-3,2	38,0	+6,4
pl6	Polnocny	50,6	-1,5	43,6	-2,0	25,4	+2,5	34,2	-2,8	38,2	-0,1
pl1	Centralny	56,3	-2,2	50,8	-1,8	29,5	-4,7	40,9	-8,5	32,3	-1,7
pl5	Poludniowo-Zachodni	50,1	-2,6	44,1	-2,0	23,9	-2,2	29,8	-6,1	42,8	+3,5
pl3	Wschodni	54,1	-2,7	49,2	-3,1	32,8	-3,9	47,4	-5,6	36,5	-1,0
pl4	Polnocno-Zachodni	52,0	-2,7	44,5	-3,4	25,7	+1,3	32,7	-6,4	36,5	+3,4

Bron: FOD Economie – Algemene Directie Statistiek – EAK, Eurostat LFS (Bewerking Steunpunt WSE)

Zowel in het Waals als het Brussels Hoofdstedelijk Gewest stagneerde de globale werkzaamheidsgraad tussen 2000 en 2005. Dergelijk ter plaatse trappelen brengt beide regio's vanzelfsprekend niet dichterbij de 70%-norm. Bij de vrouwen en ouderen kan het Waals Gewest een beter rapport voorleggen dan Brussel. Het aandeel werkende Waalse vrouwen steeg tussen 2000 en 2005 met +2 ppn, terwijl hun Brusselse tegenhangers een afname van -1 ppn noteerden. Anno 2005 is het aandeel werkende vrouwen in beide regio's laag. Bij de ouderen ging de werkzaamheidsgraad erop vooruit met +6,8 ppn in het Waals Gewest en +5,1 ppn in het Brussels Gewest. Deze evoluties overtreffen de Vlaamse toename in ouderenwerkzaamheid. Bovendien zijn er anno 2005 meer Waalse en Brusselse dan Vlaamse 55-plussers aan de slag. Let wel, het aandeel werkende ouderen is in alle Belgische regio's nog ver verwijderd van de Lissabondoelstelling van 50%. Net als in het Vlaams Gewest daalde de werkzaamheidsgraad van laaggeschoolden ook in Wallonië (-2,1 ppn) en Brussel (-2,9 ppn). Dit toont eens te meer aan dat een voldoende hoog onderwijsniveau onontbeerlijk is op de arbeidsmarkt. Niet alleen om een job te vinden, maar ook om deze te behouden wanneer er veranderingen op til staan. Bij de jongeren is evenmin een positieve evolutie vast te stellen. Tussen 2000 en 2005 steeg het aandeel werkloze jongeren in

Wallonië met +4,9 ppn. In Brussel ging het om +4,2 ppn. Meer dan drie op de tien Waalse en Brusselse jongeren zijn werkloos anno 2005.

Naast Brussel en Wallonië omvat deze cluster Slowakije, Malta, de Hongaarse regio Alfold Es Eszak en alle Poolse regio's. Vooral in deze laatste regio's zijn de cijfers weinig optimistisch. Vrijwel alle doelgroepen kregen het in de periode 2000-2005 moeilijker op de arbeidsmarkt, getuige de achteruitgang van hun werkzaamheidsgraad of de stijging van de jongerenwerkloosheid. In sommige Poolse regio's kon bij de ouderen en/of de jongeren een bescheiden verbetering worden opgemerkt, maar dan nog blijven de scores bijzonder ongunstig. Vooral de jongeren hebben het zwaar op de Poolse arbeidsmarkt.

Cluster 7: Roemenië als zwakke broertje

De zevende cluster omvat de vier regio's van Roemenië en is de cluster met de minst gunstige evoluties tussen 2000 en 2005. Globaal daalde de werkzaamheid met -6,6 ppn. Alle kansengroepen gingen erop achteruit. De vrouwelijke werkzaamheidsgraad zakte met -7,5 ppn, bij de ouderen ging het om -12,6 ppn en bij de laaggeschoolden om maar liefst -15,5 ppn. Tot slot ging ook de jongerenwerkloosheid omhoog (+2,4 ppn). Deze negatieve trends zijn allesbehalve bemoedigend voor Roemenië dat sowieso al tot de zwakste lidstaten van Europa behoort en waarvoor de Lissabondoelstellingen niet haalbaar zijn.

Tabel 17. Overzicht zevende cluster (stock- en flowvariabelen) (EU-regio's; jaargemiddelde 2000 en 2005)

	Werkzaamheidsgraad								Werkloosheidsgraad	
	Totaal (15-64 jaar)		Vrouwen (15-64 jaar)		Ouderen (55-64 jaar)		Laag- geschoolden (25-64 jaar)		Jongeren (15-24 jaar)	
	2005	'00-'05	2005	'00-'05	2005	'00-'05	2005	'00-'05	2005	'00-'05
	(%)	(ppn)	(%)	(ppn)	(%)	(ppn)	(%)	(ppn)	(%)	(ppn)
EU-27	63,4	+1,3	56,2	+2,6	42,3	+5,5	55,7	+0,9	18,7	+0,4
Clustergemiddelde	57,6	-6,6	51,5	-7,5	39,4	-12,6	53,2	-15,5	20,2	+2,4
ro3 Macroregiunea trei	58,5	-3,8	51,5	-4,3	36,3	-8,7	49,5	-11,9	20,2	+2,4
ro2 Macroregiunea doi	58,4	-4,9	53,3	-4,9	46,3	-9,0	60,4	-9,0	20,2	+2,4
ro1 Macroregiunea unu	55,0	-6,3	48,9	-7,2	32,2	-9,7	44,2	-14,4	20,2	+2,4
ro4 Macroregiunea patru	58,4	-7,0	52,1	-8,2	42,7	-13,0	56,6	-15,0	20,2	+2,4

* wat betreft jongerenwerkloosheid waren geen regionale gegevens beschikbaar voor Roemenië en werd het landelijke gemiddelde aangehouden.

Bron: FOD Economie – Algemene Directie Statistiek – EAK, Eurostat LFS (Bewerking Steunpunt WSE)

5. Het Vlaams Gewest gepositioneerd

Een verhoging van de werkzaamheidsgraad en een verbetering van de arbeidsmarktpositie van vrouwen, ouderen, jongeren en laaggeschoolden is noodzakelijk als Europa de meest dynamische kenniseconomie ter wereld wil worden. Niet alleen op nationaal, maar ook op regionaal niveau zullen de neuzen in de richting van Lissabon gekeerd moeten worden. Immers, achter de cijfers op nationaal niveau gaat regionale diversiteit schuil, niet in het minst in België.

Europa wordt ingedeeld in 93 regio's. Deze regio's worden doorgelicht op basis van de globale werkzaamheid, de werkzaamheid van vrouwen, 55-plussers en laaggeschoolden en de werkloosheidsgraad van jongeren (15-24 jaar) anno 2005. Het Vlaams Gewest situeert zich met twaalf andere regio's in de middenmoot en onderscheidt zich vooral door de minder goede prestaties

inzake de werkzaamheid van ouderen. De regio's gelijkaardig aan het Vlaams Gewest, situeren zich van west naar oost in Frankrijk, Luxemburg, het noorden van Italië, Oostenrijk en Slovenië.

Dat de ouderenwerkzaamheid een knelpunt is in Vlaanderen, is reeds langer bekend. De samengedrukte loopbaan, die ontstaat door een late intrede in en een vroege uittrede uit de arbeidsmarkt, speelt hierin een belangrijke rol. De Vlaamse en Federale overheid hebben intussen meerdere maatregelen ontwikkeld om vervroegde uittrede minder aantrekkelijk te maken, de werkhervatting door en aanwerving van oudere kandidaten te stimuleren en oudere werknemers te helpen hun job te blijven uitoefenen. Daarnaast hebben ook demografische evoluties een opwaarts effect op de werkzaamheidsgraad van 55-plussers. Elke nieuwe generatie – vrouwen voorop – is immers actiever op de arbeidsmarkt. De huidige 55-plussers noteren bijvoorbeeld een hogere werkzaamheidsgraad dan de 55-plussers van tien jaar geleden.

Hoe positioneert Vlaanderen zich in Europa? De kloof met de klassieke Europese topregio's is anno 2005 nog steeds groot. Het gaat dan voornamelijk om de Scandinavische landen en de meeste regio's van het Verenigd Koninkrijk. De regio's die tot de Europese top behoren, scoren globaal goed, ook bij de onderzochte kansengroepen.

Vlaanderen moet ook de Europese subtop, meer bepaald de vier Nederlandse en een groot aantal Duitse regio's en – eerder onverwacht – Estland, Letland, de Portugese regio Continente en de Spaanse regio's Madrid en Este laten voorgaan. Opvallend is het vaak verstedelijkte karakter van deze regio's. Geürbaniseerde gebieden worden dikwijls geconfronteerd met specifieke problematieken, niet in het minst met een hoge aanwezigheid van kansengroepen. Vanuit arbeidsmarkt perspectief weegt dit echter niet op tegen de voordelen van verstedelijking: veel jobs – vooral in diensten- en kennisintensieve sectoren – en veel – vooral hoogopgeleide – personen om de aanwezige jobs in te vullen.

Hoewel Vlaanderen niet tot de pioniers behoort, komt onze regio niet geheel negatief uit de Europese vergelijking; er zijn nog een pak regio's die een minder goed Lissabonrapport voorleggen. Grosso modo gaat het om regio's uit Oost- en Zuid-Europa.

De regio's die net iets minder goed scoren dan het Vlaams Gewest, hebben meerdere pijnpunten. Het betreft regio's van het voormalige Oost-Duitsland, Tsjechië en Bulgarije. Enige uitzondering is de Britse regio North East, wat meteen bevestigt dat achter de globaal goede cijfers van een land – in dit geval het Verenigd Koninkrijk – regionale diversiteit schuilgaat. Dat de Oost-Europese regio's het minder goed doen, heeft deels te maken met de vaak moeizame overgang naar een vrijmarkteconomie. De massale ontslagen ten gevolge van privatiseringen worden er voorlopig niet beantwoord met nieuwe aanwervingen.

Evenveel pijnpunten als in de vorige regio's, maar nog hogere hindernissen – vooral voor de kansengroepen – vinden we in vrijwel alle Zuid-Europese regio's en de vier Roemeense regio's. Verschillende factoren liggen hier aan de basis van de arbeidsmarktproblemen, zoals de nog sterke aanwezigheid van het kostwinnersmodel, een hoog aandeel laaggeschoolden en een economie die weinig diversiteit vertoont en zich vooral concentreert op de landbouw- en toeristische sector.

De rode lantaarn van Europa tot slot wordt gedragen door Polen, Slowakije, de meest zuidelijke regio's van Italië en de Hongaarse regio Alfold Es Eszak, maar ook door het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest en het Waals Gewest. Ook hier vinden we een grote regionale diversiteit. Onze ogen zijn dan vooral gericht op eigen land: terwijl Vlaanderen relatief goed stand houdt in de buik van het Europese peloton, noteren Brussel en Wallonië veel minder goede cijfers. Ook in Italië zijn de regionale verschillen opvallend: hoe meer zuidwaarts in Italië, hoe zwakker de scores op de onderzochte indicatoren.

Terwijl voorgaande resultaten betrekking hadden op een foto van de Europese regio's anno 2005, bieden de volgende bevindingen een meer dynamisch perspectief. Naast de toestand in 2005, wordt hier ook rekening gehouden met de evolutie in de regio's tussen 2000 en 2005. De onderzochte periode is er één van economische laagconjunctuur. Het jaar 2000 was een topjaar, maar daarna vertraagde de wereldhandel wat versterkt werd door de terreuraanslagen van 11 september 2001. Van echt herstel is pas sprake in de tweede jaarhelft van 2005. Een economische verzwakking heeft niet op elke groep en op elk segment van de arbeidsmarkt hetzelfde effect. Laaggeschoolden en jongeren zijn doorgaans de eerste slachtoffers.

De cijfers voor het Vlaams Gewest bevestigen de precaire arbeidsmarktpositie van laaggeschoolden en jongeren: tussen 2000 en 2005 daalde de werkzaamheidsgraad van laaggeschoolden licht en steeg de werkloosheidsgraad van jongeren. Het aandeel werkende ouderen en vrouwen steeg in dezelfde periode, wat vooral te danken is aan demografische factoren en sterke beleidsaandacht. Globaal genomen steeg de algemene werkzaamheidsgraad in Vlaanderen tussen 2000 en 2005. Met deze scores situeert Vlaanderen zich opnieuw bij de middenmoot van Europa. Tussen 2000 en 2005 behield het Vlaams Gewest dus haar Europese positie. Wil Vlaanderen de Lissabondoelstellingen halen, dan is een tempoversnelling echter noodzakelijk.

Hoe verging het de rest van Europa tussen 2000 en 2005? Vooreerst zijn er regio's die anno 2005 ondermaatse scores noteren, maar die tussen 2000 en 2005 het meest vooruitgang boekten. Het gaat hier voornamelijk om de Zuid-Europese regio's. Ze deden het tussen 2000 en 2005 beter dan het Vlaams Gewest, maar hebben desondanks nog een lange weg te gaan.

Daarnaast zijn er regio's die anno 2005 tot de Europese (sub)top behoren, maar wier evoluties tussen 2000 en 2005 zwakker waren dan gemiddeld in Europa. Het Vlaams Gewest kende dus meer gunstige evoluties ten aanzien van deze groep, maar komt niet aan hetzelfde niveau anno 2005. Op zich is het logisch dat deze, vaak Noord-Europese, regio's wat minder evolueerden. Ze doen het heel goed en hebben zelfs wat speelruimte. Dan is de marge voor verbetering sowieso kleiner. Desalniettemin mag de aandacht voor de kansengroepen op de arbeidsmarkt niet verslapen. Vooral laaggeschoolden komen soms te weinig aan bod in de beleidsagenda's.

Naast de voorgaande uitgesproken profielen (algemeen middelmatige, algemeen sterke en algemeen minder sterke evoluties), zijn er enkele regio's waar de evoluties tussen 2000 en 2005 uiteenlopend waren voor de verschillende onderzochte kansengroepen. Zo nam de ouderenwerkzaamheid sterk toe, maar tegelijk steeg ook het aandeel werkloze jongeren. Dit is vooral het geval in een aantal Duitse regio's.

Tot slot zijn er de regio's die zowel statisch (anno 2005) als dynamisch (tussen 2000 en 2005) over de ganse lijn zwak tot zeer zwak presteren. De rode lantaarn wordt vooral gedragen door Polen, hierin bijgestaan door Slowakije en helaas ook Wallonië en Brussel. Wederom blijkt dat België zich kenmerkt door regionale diversiteit: waar het Vlaams Gewest zich nog kan meten met de middenmoot van Europa, hinken het Brussels en Waals Gewest veelal achterop. Helemaal achterop vinden we Roemenië.

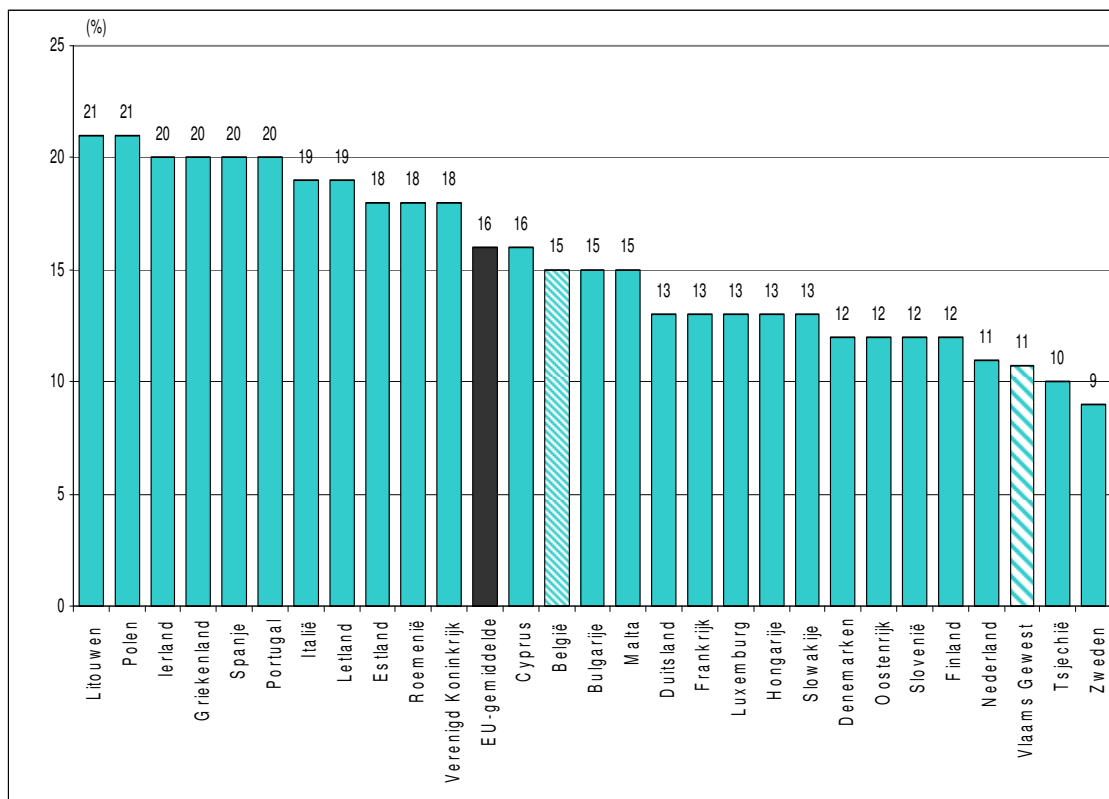
What you see isn't always what you get...

De Scandinavische landen en het Verenigd Koninkrijk komen duidelijk naar voor als Europese voorlopers. Uit de eerste indruk in dit rapport (tabel 1) bleek dat zij halverwege de deadline de Lissabondoelstellingen reeds behaalden. Tal van West-Europese landen, waaronder Nederland, Oostenrijk en Finland, bereikten anno 2005 reeds gedeeltelijk de Europese streefdoelen en zijn goed op weg om in 2010 volledig te slagen. Oost- en Zuid-Europa zijn daarentegen de hekken-

sluiters en kenmerken zich door zwakke prestaties op de arbeidsmarkt. Vooral voor Hongarije, Bulgarije en Polen zijn de Lissabondoelstellingen een nagenoeg onhaalbare kaart.

Toch is hiermee niet alles gezegd. We kunnen ons immers de vraag stellen of goede arbeidsmarktprestaties automatisch welvaart impliceren. Eén mogelijke manier om dit na te gaan, is te kijken naar het armoederisicopercentage. Dit is het deel van de bevolking dat een inkomen onder de armoededrempel heeft. Die armoededrempel wordt berekend als 60% van het mediaaninkomen. Dit wordt per lidstaat afzonderlijk berekend. Het mediaaninkomen is het inkomen waarbij precies de helft van de inwoners van het betreffende land meer heeft en precies de helft minder. Wie minder dan 60% van dat inkomen heeft, loopt het risico arm te zijn. We kennen de armoederisicopercentages enkel per land (figuur 3).⁴

Figuur 3. Armoederisicopercentage (EU-27; 2005*)

* voor Bulgarije gaat het om cijfers voor 2004

Bron: Eurostat SILC (Bewerking Steunpunt WSE)

Figuur 3 toont dat de Europese armoedecijfers, berekend op basis van de Statistics on Income and Living Conditions (SILC), een belangrijke kanttekening bij de vastgestelde arbeidsmarktprestaties plaatsen. Gemiddeld loopt 16% van de Europese bevolking het risico om in de armoede te belanden. In Portugal (20%), Letland (19%), Estland (18%) en het Verenigd Koninkrijk (18%) ligt dit aandeel hoger, terwijl dit toch landen zijn waarvan bleek dat de arbeidsmarkt het relatief goed doet, niet in het minst in het Verenigd Koninkrijk. Jobcreatie alleen zorgt duidelijk niet steeds voor een

4 We beschikken (voorlopig) niet over regionale armoederisicopercentages.

voldoende sociaal vangnet. Omgekeerd zijn er ook lidstaten waar de arbeidsmarktprestaties eerder zwak zijn, maar waar het armoederisico lager is dan gemiddeld. Dit is bijvoorbeeld het geval voor Slowakije (13%), Hongarije (13%) en Tsjechië (10%) (Europese Commissie, 2006; Eurostat, 2005; Unicef, 2005).

In andere lidstaten liggen de armoedecijfers dan weer wel in het verlengde van hun arbeidsmarktprestaties. We nemen twee uitersten als voorbeeld. De Poolse arbeidsmarktsituatie is weinig rooskleurig en het land vertoont bovendien een erg hoog armoederisicopercentage. In Zweden doet het omgekeerde zich voor: de arbeidsmarkt draait er goed en ook het risico op armoede is er beperkt. Ook in België liggen de armoedecijfers enigszins in de lijn der verwachtingen. In België leefde 14,7% van de bevolking anno 2005 met een verhoogd armoederisico. Het Vlaams Gewest noteert niet alleen betere Lissabonscores, ook het armoederisico is er met 10,7% kleiner dan in het Waals Gewest met 17,5% (FOD Economie; 2007). De SILC-steekproef is te klein om over Brussel geldige uitspraken te doen, maar volgens de Welzijnsbarometer van het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn schommelt het armoederisico in het Brussels Gewest rond 25% (Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel, 2007).

Bibliografie

Anxo, D. 2006. *Contribution to the EEO Autumn Review 2006 'Flexicurity'. Sweden*. European Employment Observatory. [www.eu-employment-observatory.net]

Ecotec. 2004. *Basic Information Report. Denmark 2004*. European Employment Observatory. [www.eu-employment-observatory.net]

Europese Commissie. 2006. *Social Inclusion and Income Distribution in the European Union. Monitoring Report prepared by the European Observatory on the Social Situation - Social Inclusion and Income Distribution Network*. Aplica, Brussel.

Europese Raad. 2006. *Beschikking van de Raad van 6 oktober 2006 betreffende communautaire strategische richtsnoeren inzake cohesie*. Luxemburg: Publicatieblad van de Europese Unie, 2006/702/EG.

Eurostat. 2005. *Income Poverty and Social Exclusion in the EU-25*. Luxemburg: Statistics in focus.

Eurostat. 2006. *Labour Market Latest Trends. Fourth quarter 2005 data. Increasing trend for the employment rate*. Luxemburg: Statistics in focus.

Eurostat. 2007a. *European Regional and Urban Statistics. Reference Guide. 2007 edition*. Luxemburg: Methodologies and working papers.

Eurostat. 2007b. Eurostat Regional Yearbook 2007. Luxemburg.

Eurostat. 2007c. *Regional distribution of human resources in science and technology. From graduation to employment*. Luxemburg: Statistics in focus.

Eurostat. 2007d. *Regional employment in high-tech sectors. Île de France in the lead*. Luxemburg: Statistics in focus.

Flanders Investment & Trade. 2004. Landendossier Duitsland. Brussel.

FOD Economie. 2007. *Belgische resultaten uit SILC 2005*. Persbericht van 27 februari 2007.

Hendrickx, K. & Lebrun, I. 2005. De Belgische arbeidsmarkt op middellange termijn. In *Over.Werk, Tijdschrift van het Steunpunt WSE*, 2-3/2005, Leuven, pp. 46-50.

Herremans, W., Tielens, M. & Van Gils, S. 2003. *Creativiteit en solidariteit meer dan ooit nodig. Uitdagingen voor het toekomstig werkgelegenheidsbeleid. WAV-rapport 2003*, Leuven.

Madsen, P. 2006. *Contribution to the EEO Autumn Review 2006 'Flexicurity'. Denmark*. European Employment Observatory. [www.eu-employment-observatory.net]

Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel. 2007. *Welzijnsbarometer. Brussels Armoederapport. Editie 2007*. Brussel.

OECD. 2007a. *Economic Survey of Austria*. [www.oecd.org/eco/surveys/uk]

- OECD. 2007b. *Economic Survey of the United Kingdom*. [www.oecd.org/eco/surveys/uk]
- SERV. 2007. *Sociaal-economisch rapport Vlaanderen*. Gent.
- Sharma, S. 1995. *Applied multivariate techniques*. New York: Wiley & Sons.
- Skans, O. 2004. *Scarring effects of the first labour market experience: a sibling based analysis. Working Paper 2004:14*. Institute for Labour Market Policy Evaluation: Uppsala.
- Stevens, E. 2003. Onderwijsongelijkheid: hoog en droog. In *Jaarboek De arbeidsmarkt in Vlaanderen. Editie 2003*, Leuven, pp. 163-172.
- Stevens, E. & Van Gils, S. 2004. *Via Warschau naar Lissabon. Een verkenning van de arbeidsmarkt(en) in de nieuwe lidstaten van de Europese Unie. WAV-rapport 2004*, Leuven.
- Stevens, E. 2007. *Via Boekarest naar Lissabon. WSE report 2007*, Leuven.
- Unicef. 2005. *Child Poverty in Rich Countries 2005*. Innocenti Research Centre, Firenze.
- Vandenbrande, T. 2001. Studenten en werk. In *Jaarboek De arbeidsmarkt in Vlaanderen*, Leuven, pp. 109-116.

Bijlage: lijst regio's op niveau NUTS-1

Code	Land	Code	NUTS-1
be	België	be1	Brussels Gewest
		be2	Vlaams Gewest
		be3	Waals Gewest
bg	Bulgarije	bg	Bulgarije
cz	Tsjechië	cz	Tsjechië
dk	Denemarken	dk	Denemarken
de	Duitsland	de1	Baden-Württemberg
		de2	Bayern
		de3	Berlin
		de4	Brandenburg
		de5	Bremen
		de6	Hamburg
		de7	Hessen
		de8	Mecklenburg-Vorpommern
		de9	Niedersachsen
		dea	Nordrhein-Westfalen
		deb	Rheinland-Pfalz
		dec	Saarland
		ded	Sachsen
		dee	Sachsen-Anhalt
def	Schleswig-Holstein		
deg	Thüringen		
ee	Estland	ee	Estland
ie	Ierland	ie	Ierland
gr	Griekenland	gr1	Voreia Ellada
		gr2	Kentriki Ellada
		gr3	Attiki
		gr4	Nisia Aigaiou, Kriti
es	Spanje	es1	Noroeste
		es2	Noreste
		es3	Comunidad de Madrid
		es4	Centro (ES)
		es5	Este
		es6	Sur
		es7	Canarias (ES)
fr	Frankrijk	fr1	Île de France
		fr2	Bassin Parisien
		fr3	Nord - Pas-de-Calais
		fr4	Est
		fr5	Ouest
		fr6	Sud-Ouest
		fr7	Centre-Est
		fr8	Méditerrané

Lijst regio's NUTS-1 (vervolg)

Code	Land	Code	NUTS-1
it	Italië	itc	Nord Ovest
		itd	Nord Est
		ite	Centro (IT)
		itf	Sud (IT)
		itg	Isole (IT)
cy	Cyprus	cy	Cyprus
lv	Letland	lv	Letland
lt	Litouwen	lt	Litouwen
lu	Luxemburg	lu	Luxemburg
hu	Hongarije	hu1	Kozep-Magyarország
		hu2	Dunantul
		hu3	Alfold Es Eszak
mt	Malta	mt	Malta
nl	Nederland	nl1	Noord-Nederland
		nl2	Oost-Nederland
		nl3	West-Nederland
		nl4	Zuid-Nederland
at	Oostenrijk	at1	Ostösterreich
		at2	Südösterreich
		at3	Westösterreich
pl	Polen	pl1	Centralny
		pl2	Poludniowy
		pl3	Wschodni
		pl4	Polnocno-Zachodni
		pl5	Poludniowo-Zachodni
		pl6	Polnocny
pt	Portugal	pt1	Continente (PT)
		pt2	Região Autónoma dos Açores
		pt3	Região Autónoma da Madeira
ro	Roemenië	ro1	Macroregiunea unu
		ro2	Macroregiunea doi
		ro3	Macroregiunea trei
		ro4	Macroregiunea patru
si	Slovenië	si	Slovenië
sk	Slowakije	sk	Slowakije
fi	Finland	fi1	Manner-Suomi
		fi2	Aland
se	Zweden	se	Zweden

Lijst regio's NUTS-1 (vervolg)

Code	Land	Code	NUTS-1
uk	Verenigd Koninkrijk	ukc	North East
		ukd	North West (including Merseyside)
		uke	Yorkshire and The Humber
		ukf	East Midlands
		ukg	West Midlands
		ukh	Eastern
		uki	London
		ukj	South East
		ukk	South West
		ukl	Wales
		ukm	Scotland
		ukn	Northern Ireland
